

Ціна: 50 центів

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XX

ТРАВЕНЬ — 1969 — МАЙ

Ч. 232

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Гай-Головко О. — Антологія канадських англословних поетів	1
Гончар О. — Вічне слово	4
Клиновий Ю. — Гірська ріка на низинах	5
Білогруд І. — Концерт капелі бандуристів у Чикаго	9
Нероденко В. — Розповідає народний календар	10
Плітас З. — Визначна мати-українка	11
Магденко П. — Портрет	12
Кислиця Д. — Справді нова читанка	18
Несіна О. — Ще раз про "Благослови, мати"	24

Некрологи. Дописи. Репортажі.

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

"Пісня про Україну" ("Україна" ч. 26, 1968. Київ).

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Мороз Т., Судбури, Канада	4
Бондаренко А., Лондон, Англія	2
Н. Н., Берлін, Німеччина	2
Логущ Марія, Монреаль, Канада	1
Пауш Петро, Едмонтон, Канада	1
Дмитрів І., Лос Анджелос, США	1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

Мігайчук І., Парма, США	34.50
Кошман Ігор, Мендгам, США	14.50
Повстенко Олексій, Вашингтон, США	12.35

"Н О В І Д Н І"

Універсальний ілюстрований місячник.
Видає в-во "Нові Дні", редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

- У Канаді: 5.00 дол. канадських на рік.
- У США: 5.50 дол. американських на рік.
- В Австралії: 3.50 дол. австралійських на рік.
- У Франції: 20 франків на рік.
- В Англії: 30 шілінгів (без змін).
- В усіх інших країнах Європи: 4.50 дол. амер.
- У Венеції: 4.50 дол. канадських.
- Усі інші країни Південної Америки: 3.00 дол. канадських.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London, W. 11, England.

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide,
South Australia.

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOVI DNI

187 Yarmouth Rd. — Toronto 174, Ontario, Canada

Н. Н., Торонто, Канада	8.50
Калинченко М., В. Роксбурі, США	6.25
Галібар М., Торонто, Канада	5.00
Пауш Петро, Едмонтон, Канада	5.00
Анацька Катерина, Чикаго, США	5.00
Остапович П., Торонто, Канада	5.00
Заборська Дарія, Філадельфія, США	4.50
Китасти Гр., Клівленд, США	4.50
Коробець Михайло, Судбури, Канада	4.50
Андрієвський В., Нью-Йорк, США	3.00
Макогін Павло, Торонто, Канада	2.50
Зима Марія, Мт. Бріджс, Канада	2.00
Павленко Василь, Філадельфія, США	2.00
Кравець В., Едмонтон, Канада	2.00
Кузьменко Раїса, Торонто, Канада	2.00
Байрачний Іван, Куксвіл, Канада	2.00
Конопуд Раїса, Торонто, Канада	2.00
Штихно О., Ляшін, Канада	1.75
Ліщина Андрій, Торонто, Канада	1.50
Масенко С., Мілвокі, США	1.50
Шнурко Ольга, Куксвіл, Канада	1.00
Лека Мелетій, Торонто, Канада	1.00

Сердечне спасибі всім за допомогу! Ред.

Петре Кузьмовичу!

Пересилаю 11.00 дол., зібраних у гостях у родині Максимлюків з нагоди дня народження пані Олі Максимюк. Це не були великі гості — було лише кілька родин найближчих друзів. Гості вирішили зібрати щось і на "Нові Дні". Я їм допоміг — зібрано 11.00 дол., в т. числі:

Максимлюк Оля — 3.00 дол.

Ярова Галина — 3.00 дол.

Бойко Надія — 3.00 дол.

Підлісний М. — 2.00 дол.

З пошаною Федір Бойко, Торонто.

Спасибі, Федоре Панасовичу, і Вам і всім гостям. А нашій давній і дуже таки пильній та розумній читачці (і ще й гарній!) — доброго здоров'я, предовгих літ життя і гарбу всякого щастя! Словом, як у нас казали: дай їй, Боже, з води, з роси і з ясного сонечка!

Записую собі дату 1 травня на стіні (щоб не забути!) і вже на той рік хоч потелефоную їй!

П. Вол.

ГУМОР

Розщедрився

— Чоловіче, у мене на старому пальті всі гудзики повідривались. Соромно ходити!

— Не горюй, завтра купимо.

— Пальто? — зраділа дружина.

— Ні, гудзики.

Хотів запросити

— Ти сьогодні вільний?

— Так.

— А завтра в обід?

— Вільний.

— А післязавтра ввечері?

— Зайнятий, а що?

— Шкода! Хотів запросити тебе на вечерю.

АНТОЛОГІЯ КАНАДСЬКИХ АНГЛОМОВНИХ ПОЕТІВ

АЛФРЕД ПУРДІ
ALFRED PURDY

ПІСНЯ ДАВНЬОГО ПОСЕЛЕНЦЯ OLD SETTLER'S SONG

Ходив я по всій країні,
шукаючи золота в нас,
Рив землю, свердлив, промивав я,
та часто розгублював час!
Так, — часто розгублював час!
Рив землю, свердлив, промивав я,
навіщо — загадка для вас —
(Аг-га?)

Але я розгублював час!
Співаючи — киньмо журбу,
там гора золота в Карібу!

Там є просмик, що йде через гори,
і долина, що бачив у снах:
якщо візьмеш відвагу й лопату, —
жменю золота принесеш —
Я був бідний, як йшов у гори.

і багатий не буду я,
поховавши себе під ними,
я на завжди лишуся таким.
І співаючи — киньмо журбу,
там гора золота в Карібу
для тих, що прийдуть пізніше,
що завжди прийдуть пізніше
пізніше, як ми
(Го-го!) —
І співаючи — киньмо журбу,
Там гора золота в Карібу!

КАРІБСЬКІ КОНІ THE CARIBOO HORSES

До 100 Миль Гавз ковбої мчать і крутять
дебелі цигарки одноруч і тримають
за віжки коней норовистих сизим ранком
— так немов би на жінках мчать небезпечних
з палючою горілкою в очах —
жінках що із коханцями раз умирили
з вогнем у головах і піною на стегнах
— Бівер чи Карієр жінки оті а може
Блекфут сквоз із синьої долини
що на тім боці за двома хребтами
з просторів тих далеких і жарких —

Та тільки коні
ждуть у стайнях
чи коло коршм
чекають ранком
або пасуться там за містом цим
де джипи форди шеві і
тяжкі вантажні поспішають
поважно так дорогою твердою
безпечною дорогою для хліборобів
родин їх і міських купців —
А у степу
лиш тільки кінь і вершник
вітер у траві сухій
за пагорками тупа в тишині
і часом падають
і губляться в траві
як помаранчі кізяки —

Тільки коні
що не належали до племінних
чи до тибетських що возили камінь у долину Нілу
з єгипетською впертістю або
ослів азійських що Азію вимірюють та ще
останніх африканських коней
нащадків тих
що їх копита грім кресали
примар тих коней що крізь вітри мчать
що імена їх вітрів мовою були
і сонячне було у них життя
вони приїхали в холодний день
в бензинний запах
пороху чекаючи кілька хвилин
коло крамниць —

*) Це стара пісня, з якої я взяв дуже мало.
тільки назву й приспів.

ДІВЧИНА GIRL

Шістнадцятилітня і красная
кров її біла червоно кипить
під несмаглявою шкірою може
школу музичну відвідує взимку
під китоловів ріжок станцювалась до білого
вона з екіпажу зникає ще
в 19-тім столітті до манливого чоловіка
пам'ятаючи білявого моряка а потім
пам'ятаючи чоловіка чорнявого
обидва залицялись до неї
в 1965

(Двадцять років тому я відплив до Європи
із тижневим ваганням
чи відпливати чи ні
і не впевнив себе ніколи
чи відпливати чи ні
але я завжди думав
в останню мить з пароплава стрибнути
в порту у Гаврі
й пливти
назад)

Думки про час поганський
не входять їй у голову друкує
на машинці і чекає
щоб сталось щось наслухає
мотора такт вантажної машини
що гріє на поверхні кілька інчів
Арктики під вантажем металу чи
сидить вона в шатрі й зшиває
шкіри й пробитий палець голкою показує
її червону кров
вона не біла й не смаглява
і щось небачене самій стається з нею
А люди з подивом на дівчину глядять
(як люди що їх думки читаю я
дивуються чи і вони такі дурні
як я і негативно
вирішують оце)
вона стає
незбагнена для них або
(опівночі ще в 19-тім столітті)
нащупуванням
донора
сліпого
шукаючи того
чого бракує
нам обом

АРКТИЧНІ РОДОДЕНДРОНИ ARCTIC RHODODENDRONS

Це маленькі багрові сюрпризи
у річному білому шумі
і коли ви бачите їх
кілька раз
у воді
де немов би їх тиша
споріднена з громом ріки
вам здається це "гамірні квіти"
Недавно
можливо

проходили влюблені тут
і спинившись біля готелю
дивились на диво в воді
і обоє навznak лежали
де зелень хмільна
білим шумом кипить
і тремтить бережок
мов каменя пісня
із дотиком тіл
їх розмова була про квіти
і любов звуком кольору
що триває два тижні в серпні
за винятком цих кількох
що стиснув у листі я
і шепочучи вислав тобі

СЛУХАЮЧИ LISTENING

У кволім арктичнім промінні
лежучи на прекамбрійським граніті
вершина гори стала островом
перед тим як прийшла людська смерть
Вітром гнані палади з льоду
поблискуючи пливуть
повз Камберляндську протоку
по сині такій що слово всяка це
у темний розум людський
з молекул трепетом синім
Слухаючи
вухо притис до скелі
це не спокій а тиша
і звуки що чую я
не з'являються з-поза мене
а кружливі у танку думки
чи малюсінський шерех у тілі моїм
у процесі життя
Слухаючи
де спускається щільний граніт
у воду і тишу
в підніжжі гори
за обрисом слух мій іде
у скелю земну
за дно морське й далі
ув іншу тишу
де будьякий звук неможливий можна
сприйняти як Божий голос
Слухаючи
ні звуку ніде
тільки спів у вухах тупий
що мене затуля ще від більшої тиші
Слухаючи
дістаючись під скелю
у дальшу частину світу
у простір і поза простір
скрізь тихо
Раптом вереск чорний ламає тишу
я струшений
не знаю чому
у вогні а потім у холоді я
це мить триває аж поки
сповіщають розум і очі
про білого птаха в повітрі
що понад острів пронісся
спричинивши недавно той звук
І Бог не кричав на цей світ

АЛФРЕД ПУРДІ

У наші дні Алфреда Пурді вважають за найсучаснішого поета. Це не часто буває, щоб поета повністю визнали за життя не тільки літературознавці й критики, але й широкі суспільні кола. В історії світової літератури таких випадків, порівняно до загального числа поетів, було небагато (поетів здебільшого визнавали тільки після їхньої смерті). Але такі випадки були — в Англії з Байроном, у Франції з Гюго, в Америці — з Фростом, Росії — з Пушкіном, в Україні — з Шевченком. Ці поети за життя дістали загальне визнання за їхню художню особливість, силу й глибину у вияві їх поглядів і думок, а особливо — за новий підхід до дійсності, який, якщо не став у сучасній їм літературі битим шляхом, то був значною подією.

У Канаді зв'язують із значною подією в літературі ім'я Пурді. У зв'язку з виходом у світ його "Карібських коней" (*The Cariboo Horses*) щоденник "Торонто Стар" 2 квітня 1965 року висловлює таку думку: "Пурді — сильний поет з природним талантом, подібно як у Пратта й Бірні, але його споріднює з широким діапазоном досвіду цієї країни його поетичний темперамент, сучасний, ідоматичний і північно-американський." Поет Філіс Вебб (*Phillis Webb*) сказав про Пурді, що він "один з кількох важливих голосів у канадській поезії", а редактор *Tamarack Review's* Роберт Вівер (*Robert Weaver*) назвав Пурді "найгарячішим поетом нашого часу" (*Time CDN Edition, Montreal, Que., 28. 5. 1965*). Часопис "Вікторія Таймс" 5 червня 1965 р. зазначив: "Алфред Пурді серйозний і визначний поет, якого називають 'третім, постійно настороженим вухом — провідником його артистичного досвіду'. Професор Манітобського університету Честер Данкен (*Chester Duncan*) сказав таке про останню книжку Пурді "Північ літа" (*North of Summer*): "Поезія Пурді — виняткова (в розумінні незвичайності — О. Г.-Г.), розмовна й така, що очищує повітря". (*Вінніпег Фрі Пресс*, 23. 9. 1967 р.) Подібні погляди висловили й інші літератори, літературознавці та критики в багатьох журналах і газетах Канади, — що ми маємо незвичайного сучасника в сучасній літературній Канаді.

Найскладніші ситуації й найглибші нюанси, зв'язані з сучасною людиною, Пурді вкладає на перший погляд у просту мову (у нього в поезії центральне місце посідає людина, а не філософські й абстрактні проблеми). Але він одягає цю просту мову (особливо в останніх збірках) в суто модерну форму (навіть без розділових знаків), що її вживає остання генерація американських поетів за браком часу або в погоні за чимось новим "з довгою бородою". І тому в листі до автора цих рядків Пурді пише: "Мені цікаво було б знати, чи ви змогли перекласти мої вироби українською мовою, і я думаю, що ви щасливий..., коли вам удалося зробити це."

**

Алфред Пурді народився в 1920 році у Вулєрі, Онтаріо, у фермерській родині. Спочатку він учився в Трентоні, а потім у Беллвіллі. Ще в

юнацькі роки він прагнув ознайомитися з своєю країною, її людьми, і почав подорожувати. В сімнадцять років без квитка поїхав вантажним поїздом до Ванкуверу. Кілька разів його затримували й замикали за волокитство.

Під час Другої Світової Війни Пурді шість років пробув у військово-летунській частині в Трентоні, потім у Торонті, Ванкувері й Оттаві. Але йому не пощастило бути за океаном. Він, звичайно, жалкував, що цього не сталося, бо "там було багато чого оглянути".

У 1944 році Пурді видав першу збірку поезій "Зачарований відгомін". Цією книжкою автор тепер не дуже захоплюється. Тільки через десять років після її виходу він зрозумів, що поезія — його покликання й що до неї треба підходити серйозно. Ці роки були переломними в його психіці й у поглядах на дійсність. У цей час він одружився з дівчиною з Беллвіллу й після відходу з армії працював у цьому місті співвласником таксі-станції. З 1950 до 1955 року працював на фабриці матраців у Ванкувері, але за організування профспілки (юнії) змушений був цю працю залишити.

У 1955 році він видав другу збірку поезій "Відтиск на піску", а в 1957 й 1959 роках ще дві збірки. У 1960 році дістав від Канадської Ради фінансову допомогу й до 1961 року прожив у Британській Колумбії між індіями. В міжчасі він видав ще дві збірки (в 1962 і 1963 р.), але повне визнання принесла йому збірка поезій "Карібські коні", що вийшла в світ 1965 року у відомому торонтонському видавництві *McClelland and Stewart Ltd.* Ця книжка звернула на себе увагу своєю епікою, надзвичайним спостереженням, а особливо всестороннім показом людини в сучасній Канаді. Того ж року за цю книжку він одержав нагороду Генерального Губернатора. А через рік йому доручили репрезентувати Канаду на Мистецькому Фестивалі Коммонвелту у Великій Британії.

Після повернення до Канади, йому влаштували чимало літературних вечорів, особливо в університетах. Але це не захоплювало Пурді — творчу людину, що прагнув віддати творчості якнайбільше часу. Тому він лишив усе це й виїхав з дружиною до Роблінського озера, до своєї хатини. Цю місцевість і її людей, де провів роки, він змалював у одній з найкращих його поезій "Місцевість на північ від Беллвіллу".

Але Пурді не захоплювався повсякденністю. Його кликало нове, недосліджене, невідбите ще в поетичному свічаді. Тому, діставши в 1965 році грошовий дар від Канадської Ради, він виїхав на Баффінський острів у Арктиці й жив там серед ескімосів. І там до тонкощів змалював холодну красу далекої Півночі, від рододендронів до ескімоської білої могильної пустелі. У просторій і самотній Арктиці він трансформує в своїй уяві все — гори й ріки, рослини й квіти, тварин й птахів, а особливо тамтешню людину з її суворим, але надзвичайно цікавим життям. Ці поезії з артистично виконаними краєвидами канадського художника А. Й. Джексона ввійшли в його останню книгу "Північ літа" (*North of Sum-*

mer), чудову щодо змісту, видання й оформлення. Цю книгу також видало видавництво McClelland & Stewart у 1967 році.

Алфред Пурді один з найплодовитіших сучасних поетів у Канаді. Як ми вже згадували, — перша його книжка вийшла в світ у 1944 році. Після виходу її він десять років переоцінював цінності, шукав себе й у великому творчому напруженні знайшов — тобто, усвідомив своє призначення, виявив своє творче обличчя. Із 1955 року — протягом дванадцяти років — він видав сім книжок. Крім того написав чимало скетчів для радіо й телевізії CBC, одноактівку, що ставилася у Торонті в Theatre in the Dell і опублікував багато оповідань у найвідоміших канадських й американських газетах і журналах. Його поетичні видання викликали багато рецензій у періодичній пресі від океану до океану. Найважливіші з них були такі:

1. Катлін Грагам (Kathleen Graham). Цього тижня я читала. "Лідер-Пост", Ріджайна, 27. 3. 1965.
2. Пурді — поет з перекошеним гумором. "Торонто Стар", 2. 4. 1965.
3. Пігмент Пурді. "Time" CDN Edition, Монтреал, Кве., 28. 5. 1965.
4. Дж. Давнс (G. Downes). Розмовний стиль наблизив поезію до земної. "Вікторія Таймс", 5. 6. 1965.
5. Дж. В. Арктична проза. "Calgary Herald", 11. 8. 1967.
6. Paulette Smith-Roy. Un poete qui joue avec l'espace et le temps. "Quebec le Soleil", Que., 12. 8. 1937.
7. Алфред Пурді — поет. "The Vancouver Sun", 25. 8. 1967.
8. Новий аспект Арктики. "The Daily Colonist", 10. 9. 1967.
9. Маркус Ван Стін (Marcus Van Steen). Поет і маляр зобразили Північ. "Ottawa Citizen", 16. 9. 1967.
10. Честер Данкен (Chester Duncan). Північна "стародавня молодь". "Вінніпег Фрі Пресс", 23. 9. 1967.

ВИЗНАЧЕННЯ

Жінка подібна до газети, бо:

- Вони обидві мають форму.
- Старі числа не мають великого попиту.
- Вони варті того, щоб на них дивитися.
- Вони обидві у значній мірі впливові.
- Вони завжди мають останнє слово...
- Кожний порядний чоловік має свою власну жінку й свою газету й не позичає в сусіда!...

В одному товаристві розмовляють про якогось співака:

— Він співає серцем! — захоплено каже гладкий чоловік.

— Співає душею!... — підтверджує його дружина.

У розмову втручається людина в окулярах:

— Воно то так, але ж інколи слід і голосом співати.

Олесь ГОНЧАР

ВІЧНЕ СЛОВО

Емоційна наснага Шевченкових образів, широта і вільність його асоціативного мислення, проникливо-творче використання фольклорних мотивів, образів народної символіки, предметно-реалістична міць Кобзаревих поезій — усі ці риси, ці поетичні гени виявились плідними для новітньої поезії ХХ-го сторіччя. Шевченкова поетика виявилась куди складнішою від спрощених уявлень про неї, часом вона дедалі більше знаходить точок зіткнення з сучасним мистецтвом і його художніми шуканнями.

"Кобзар" не став і, сподіваємось, ніколи не стане книгою архаїчною. Це книга, без якої й сьогоднішнє духовне життя людини було б неповним, книга ця з тих, що їх адресовано кожному поколінню живущих. Сучасна людина, якщо вона носить у душі високі ідеали чи шукає їх, неминуче дійде духовного контакту з витвором українського генія.

Людський біль — інтернаціональний, як інтернаціональним є і вічний порив людини до щастя, до свободи, до вільної творчості. "І буде син, і буде мати, і будуть люди на землі..." — поет з такою вірою в душі, поет такої енергії вислову, це — великий поет. Дерево його поезії виростало з національного ґрунту, але віттям своїм воно сягає тепер усіх континентів, бо творчість поетова гуманістична, інтернаціональна, вселюдська за своїм глибинним змістом. Шевченко силою свого генія на весь світ прославив Україну і завдяки ж Україні, через Україну він сам став Шевченком, поетом людства.

Різні буржуазно-націоналістичні тлумачі силкувались в минулому, силкуються десь і зараз фальсифікувати Шевченкову творчість, пробують зобразити поета нетерпимим у ставленні до інших народів, хоча добре ж відомо, як, скажімо, ставився Шевченко до експлуататора-шляхтича і як — до польських революціонерів, теплоти його серця вистачало на знедолених киргизів і на дружбу з артистом-негром, відомо, що поет ніколи не ототожнював царизм з російським народом, з великою російською культурою, яка стільки важила для нього в житті. Світоч української поезії, провісник сім'ї вольної, нової, він був і залишиться в очах поколінь переконаним поборником дружби між народами.

В країні соціалізму надбання культури, духовні скарби кожного народу дістають гідне пошанування. Сьогодні твори Шевченка перекладено на десятки мов братніх народів Радянського Союзу, слово Кобзареве з його оновленої Батьківщини резонує в найвіддаленіші кутки земної кулі. Геніальний вивіт нашої тисячолітньої культури, мистецька гордість української соціалістичної нації, "Кобзар" з року з рік виростає у своїй світовій славі, чому сприяє й зростаючий міжнародний престиж Радянської України.

Шевченківський форум у Києві засвідчив, з яким подивом відкривають Шевченкову поезію в близьких і далеких країнах, яке враження справляє енергія "Кобзаря" на кожного, хто потрапляє в його силлове поле. Проймаєшся таким почуттям, ніби перед тобою вулкан, засвідчує один з іноземців, вул-

кан, із кратера якого крізь масу розпеченої палаючої лави вилітають величезні нерозтоплені брили каміння, скелі й гори гніву, ненависти, відчаю... "Кобзар" називають явищем феноменальним, творця книги, що стала національною святинєю українського народу, ставлять серед найславніших поетів людства.

Колись Шевченкові було заборонено писати й малювати, поезію Кобзаря" пробували штучно замовчувати. Всі заборони й казмати виявились безсилими перед поетовим словом, перед його всепроникаючою правдою. Приклад "Кобзаря" є прикладом нездоланності художника, нездоланності "вічного революціонера", приклад безсмертної природи творчого й нескоренного людського духу, який з усіх випробувань неминуче виходить переможцем.

Кожен, хто відкривши томик "Кобзаря", вживеться в буйний світ його образів, сягне в його розпе-

чені надра, відчує, що книгу цю написала людина, яка воістину вистраждала свої відкриття, людина, яка по крутизнах життя піднеслась до вершин мудрости, на верхогір'я людського духу. Поетові з його творчих висот відкривались різні часи і народи, в "Кобзареві" мов би акумулювався духовий набуток поколінь, у ньому крізь людський біль, крізь індивідуальне раз-у-раз проступає вселюдське, біблейська далеч історії тут мудро гомонить із сьогоденням. У цьому розумінні "Кобзар" книга невичерпна, книга — на віки. Нові прийдущі покоління знаходитимуть у ній синтезу народнього і вселюдського досвіду, як ми знаходимо його в книгах древніх, що вік їхній вимірюється тисячоліттями.

Слово вічне, слово невмируще своєю правдою, невідцвітне художньою красою, — це і є "Кобзар".

Серпень, 1968.

Юрій КЛИНОВИЙ

ГІРСЬКА РІКА НА НИЗИНАХ

Понад три роки тому я написав прихильку рецензію на першу частину трилогії Павла Маляра "Золотий дощ", що під заголовком "Чайка" появилася на кошти самого ж таки автора в 1965 році. Рецензія п. з. "Чи початок великого твору?" була надрукована в "Нових Днях" за вересень 1965 р. Кілька місяців тому, докладніше в грудні 1968 р., появилася друга частина трилогії — "Перевесники" (галицький відповідник цього слова: ровесники), теж накладом автора.

Коли перша частина трилогії "Чайка" показує Україну під час визвольних змагань, правда, підстерігану з далекої периферії і, що йде впарі, крізь призму хуторного побуту, то друга, "Перевесники", пересувається з країни, що корчилася в болях революції і хаосу, в країну порівняного затишшя. Україну 20-их років з НЕП-ом і передишкою. Тематично різниця досить разюча, щось ніби гірська ріка спливла на широкі низинні простори і втратила не тільки свою швидкість, але, розлившись по степових рівнинах, стала мілкішою.

Проте з літературної точки зору друга частина трилогії ледве чи стає мілкішою, вона, хоч слабше опрацьована, ніж перша, все таки виявляє левині пазурі автора. Під багатьма поглядами вона таки дуже схожа на першу, зокрема їх композиція ідентична. Як і перша, друга частина складається з п'яти довших і коротших розділів, при чому один з них, "Перевесники", розміром таки подовгуватий, не менш, ніж дві п'ятих книжки.

Коли перша частина трилогії, "Чайка", носить досить яскравий відбиток прикметного частині української прози романтизму, зокрема в стилістичній і тематичній редакції Юрія Яновського, що міцним струмком тече в нашій літературі ще від Гоголевого "Тараса Бульби" і своє праджерело має в могутній образності й ритміці української народньої поезії, то в "Перевесниках" ро-

мантична течія майже цілком висихає. Правда, незначні її залишки можна подекуди знайти, наприклад, в описі Репінового коня на 7 стор. чи в описі Вернигориного коня на 24 стор., — Вернигора — один з героїв першої частини трилогії.

Утративши отой романтичний дух, який талантові Маляра і так не дуже прикметний, його проза, і тематично і стилістично, тужавіє, застигає і твердне, майже так, як лавина з давно погаслого вулкану. Вислід цього процесу в тематичному й мистецькому значенні цілком Малярів, щось ніби хроніка, ніби й не хроніка, занадто бо її тематичний стрижень поперериваний, ніби гадюка, порізана на шматки, що, кожний зокрема, живе своїм власним життям. А втім початків цієї манери Маляра можна шукати ще в першій його повісті "Хліб", що вийшла друком у 1954 р. Тому й друга частина трилогії читається зовсім не легше, ніж перша, навпаки, від свого читача вона вимагає ще більшої напруги.

Я згадав уже, що тематично "Перевесники" — це Україна 20-их років, проте хочу підкреслити, що хоч у цій частині майже нічого не діється, вона своїми коріннями сягає в давнину, не тільки в давнину менш-більш відому, але аж у далеку трипільську добу й поза неї, в геологічні періоди. Що становить особливість цього твору, його очевидну оздобу, це розкішне авторове знання селянського побуту. Цей твір — ще один доказ, що талант знайде свій єдиний неповторний шлях навіть тоді, коли ні тематично, ні стилістично не торкає нових обріїв, коли описує те, що багато разів до нього було описано, переписано і знову написано.

Героями "Перевесників" є молоде покоління, отой "золотий дощ", що падає на нашу землю, зокрема Андрій і Грицько Брама, що виступають коротко в першому розділі трилогії, а потім зникають і знову появляються в третьому розділі, правда, найбільшому, що й дав назву другій час-

тині трилогії. Проте ледве чи можна і молоде покоління і їх обох уважати героями твору. Насправді героїв твору набагато більше, яких три десятки, між ними й герої першої частини трилогії, Максим Вернигора, український комуніст, на якого вже гостять ножі в льохах ДПУ, батько, а, може, ще дід сьогоднішніх Чорноволів і Дзюбів, а далі отаман повстанців Марко Піщаль-Корицький, роди Ноджів, Гмир, Брам, Корицьких, Лазірів і т. д., коло них яскраво намальований сільський лінтюх і донощик, багатодітний Василь Клець, якого повстанці вбивають, далі ще яскравіша постать селянина-бідняка з галицького Поділля, Прокопа Ковалюка, прозваного Безп'ятенком, що сам відтяв собі обморожені пальці на ногах, а далі Пантелеймон Чоломбитько, старий козаль, його син Микола, а втім серію Маляревих героїв можна далі й далі продовжувати. Як і Тодось Осьмачка, Маляр любується в соковитих українських прізвищах, хоч свої постаті він не завжди індивідуалізує. А накреслити постаті, схарактеризувати їх він уміє, очевидно тоді, коли йому, з таких чи інших причин, це потрібне. Ось силуетка Лазора, батька одинадцяти синів, яких він "поселив хутором на дідишні":

"Лазір змовчав пригоду, щоб не бентежити сім'ю такої ночі. Став посеред хати, готуючись сповняти обряд, міркував, що треба йти хрести напалювати, тим паче, якщо біда ходить по людях. При світлі свічок виглядав він могутнім, більшим за себе справжнього. Тінню сягав стелі, а взявши свічку до рук, ще побільшав, світло зосереджувалось на лиці, образ його наче барвами живими на тлі пітьми клався: білу голову й бороду він голив за козацьким звичаєм, лице по овалу значилось звинними донизу лініями, такі ж лінії значили профіль трохи горбуватого, наче б повислого, носа й довжились по білих плечаних вусах. На очі клались повіки опуклі. Лазір завжди виглядав задуманим. Тепер він був суворим. Тіні устоялись не надовго, образ на тлі пітьми перекинувся в одне з живою істотою, бо Лазір зрушився, крок ступивши, а племні заколихались, змішали барви."

Зате географія твору цілком ясно накреслена. Відбувається дія на Миргородщині і в самому місті Миргороді, над річкою Хоролом, навіки прославленими одною поетичною строфкою Павла Тичини, — великий поет і таке чудо може вчинити, — а далі хутори з їх мешканцями, великими й малими родами, тільки вряди-годи, за висловом П. Маляра, "прихідьками".

У своїх цікавих роздумах про культуру, головним чином про літературу, вміщених у "Сучасності" за січень 1969 р. п. з. "Про те, без чого можна обійтися, і що в культурі конечне", Іван Кошелівець, ідучи за Антимемуарами" Андре Мальро, стверджує, що "як метафора є головною ознакою поезії, то афоризм — прози". Попереджує повище речення думка, що "афористичність — мистецтво точно дефінувати думку". Коли в такому формулюванні багато правди, то все таки ледве чи "Непричесані думки" Станіслава Е. Леца можна вважати одним з кращих творів сучасної літератури.

Повище дигресія потрібна нам тому, щоб підкреслити високоякісну афористичність Маляревих "Перевесників", їх густоту, не меншу, а, може, навіть більшу, ніж густота першої частини "Золотого дощу". Читаючи їх, інколи хотілося б цитувати сторінку за сторінкою, такі вони повнозмістовні, при чому ляконічні, за висловом Кошелівця, афористичні. Деколи ця ляконічність така згущена, що автор, замість мистецької прози, дає малесенькі наукові трактати. Ось Геродотів опис селянської їжі під час постів:

"У піст їли пісне. Кожний піст мав звичай на їжу й принаду в Корицьких. У Петрівку була зелена цибуля, місячна редька вдосталь: червона, рожева, біла й синя; доїдали перезимований мед. Перед Івана наставляли черешні, потім вишні, зачинались огірки зелені. На косовицю сіна Корицький привозив з базару діжечку оселедців івасів або керченських, різаних під шийку. У Спасівку розкошували садовиною, кавунами, свіжим медом. В осінню Пилипівку довго доїдали укладені в полові кавуни, з гарбуза варили кашу молочну солодку на пшоні. Крайній гарбуз пекли в дранку, як картоплю, пекли цілими полозинками на черепі в печі, мов хліб."

На Великий Піст надбана була зимова редька, біла й чорна, міцна, мов хрін. Чорну редьку називали костоправом, вона помагала від болю в костях з ревматизму, лікувала гризнь. На здоровлення сили й совісти їли хрін третій, приготовлений з буряковим квасом, давали до пісного борщу червоного струка-перцю, пекучого, мов полум'я. Корицький так і казав — безсовісна людина не зносить хрону або струка, погані очі плачуть на хрін."

А ось ще один, майже по-науковому стислий опис сирого береста, вживаного на будову коліски, тобто гойдалки, по-галицькому "гойданки":

"У вмілих руках берест стає сильним деревом, витримує роботу на велику напругу відосередньої тяги з вагою двох дорослих людей, що дорівнюється тязі кількох диких коней. Щоб уміло обходитись з пареним берестом, треба досвіду й вправності. На коліску вибирають молоджавих бересточків, без покручу й великих сучків. Покруч не випростується, а на об'ятих сучках вервечка ламається. Париться вервечку чутливо. Перегрітий берест ломиться, недогрітий зализується: камбієве личко відколюється разом з корою, зализана каблучка не робитиме своєї роботи, без личка вона зламається в роботі, бо не матиме властивої пружності."

Личко на вервечках плакають, мов дівочу ніжність. По личку визначають силу вервечки. Андрій вихоплював з полум'я до міри запарений бересточок, бив об землю ним, щоб кора здулась, біг до колоди й по її ободі на мглої ока гнув каблучку, миттю спорював кору, щоб личко не зализалось, а Іван уже в'язав зігнути каблучку."

Друга частина Маляревої трилогії, ніде правди діти, має багато ознак афористичного вислову. Вона — ніби манюсінські фрагменти величезного дуба, камінці з великої мозаїки, розповіді про людей, сучасних і давно померлих, згадуваних з побожністю, як Л. Симиренко, Т. Шев-

ченко, М. Грушевський, М. Хвильовий, Ю. Тютюнник, Ю. Яновський, або згадуваних з нескриганим холодом, як гетьман П. Скоропадський. Хоч автор цієї рецензії ніколи не був прихильником гетьманського руху, рядки, посередньо присвячені цьому політичному діячеві, аж ніяк не знайшли його схвалення. Моя думка така, що письменник не повинен уживати сторінок для вислову своїх політичних переконань, зокрема для критики немилих собі політичних діячів, такими бо дигресіями він знижує свій твір до рівня політичної агітки. Не є секретом, що причиною низького рівня української підрадянської літератури є саме зниження великої її частини до такого рівня.

Продовжуючи почату вгорі думку, хочемо підкреслити, що Маляр показує Україну в двох площинах, історичній і сучасній, показує її у співвідношенні до її природи, тварин і рослин, порушуючи різні проблеми, навіть проблеми вічно живого і сьогодні, як завжди, модного сексу. А секс у Маляра показаний цілком реалістично, без зловживання, без сліду будь-якого натуралізму, що з такою силою вдирається інколи на сторінки т. зв. модерної поезії, — ціле щастя, що вона тільки сьогодні модерна. Наприклад, юне кохання описує Маляр з великим тактом, без тіні брудного загравання, проте пластичність образу незаперечна:

"По апогеї зорепад хутко пішов на вигасання, лет скупченої космічної маси виходив зі сфери бачення. Гуртківці, натовлені враженнями, розходились додому. Андрійко бажав трохи побути з Улянкою. Вона чекала цього, осторонившись від подруг, не пішла з ними, і вони, розуміючи дівчину, не кликали її з собою. Посідавши в парі на ганку від подвір'я, видом на ріку, юні милували зором золоте семизір'я. Великий Віз хилився в'їям за садки. Юні закохувались, в парі сидівши. Вони притискалися плечем до плеча й слухали, як переливалась їх кров між ними з таким шумом, як у ринвах вода в зливу ллється. Вони навіть не цілувались, однак їхні лиця й уста обсідали палкі метелики пречистого цілування, і юні обоє внутрішньо усміхались своєму щастю, що, здавалось, летіло до них на зоряних висотах з таким гоном, як летить космічний простір."

Ось, за Маляревим таки висловом, "дівоча молодість" прокидається:

"Пречистою Явдоня була не лише тілесно, але й душевно. Вона ще соромилась інтимности, хоча й хітно було дівчині зазнавати милих почувань. На щодень у піст носила Явдоня не більше трьох разків малих доброго намиста. Природний корал скрашував лице наподібненням до уст у кольорі. На досвітках співалася про намисто пісня:

Як надіну я сережки ще й добре намисто

Та й піду я танцювати у тому намисті;

Сватай мене, козаченьку, а хоч відчепися,

Бо як мені у батенька — то ліпше втопиться...

Козак був десь уявний: у пісні, кладений фарбами на малюнку, на полотні вишиваний шовком усіх кольорів. Нагадавши пісню, Явдоня зажила присутністю козака потаємно від матері."

З великою ніжністю, майже з любов'ю, подає

Маляр картину дівчини, що готова "любити, бо пора", і то у зв'язку з пробудженням природи навесні:

"Щоб тихо ступати, вставши з постелі дивитись, як батько напалюватиме хрести надворі на кожних дверях, Василина пішла по хаті боса. Сіла при вікні. Батько хрестив пломенем свічки страсної комірні двері. Пішов до клуні. Дівчина не пересіла на застільне вікно, щоб стежити за батьком. Задивилася в небо. Як з весною воно побільшало, як побільшало зірок на ньому, як вони назубились зелено-рожевими язичками, наче б засіяне зерно проростає! Мати й Настя скоро заснули, потомлені. Свою втому Василина розносила на вітрі свіжому, що заледве чувся, напоений бростю, яка вже, переповнившись, розчиняється буде на деревах. Схвильовано млостились дівчині тугі, наче брость, перса під сорочкою. У другій квартирі місяць повнився, а під його сянням ніби й ніч млостилась, хотілось іти, може по росі, або чогось іншого хотілось. Василина не знала, що вона кохає, незнаючи кого, хто буде її обранець. Все прийде потім, а тепер болісно назублювалось чисте хотіння. Нез'ясовані почування накликали сльози — і з жалю й з приємности. Розвивалась пристрасть дівоча й бентежно хвилювала. Слухаючи себе, розхвилювана й перенеслася в сні Василина, з сльозами дівочого щастя. Снилися гарні хлопці, усе на віддалі й ні один не пізнався."

Повертаючись до першої цитати, ми хотіли б звернути увагу на деяку стилістичну залежність Маляра від прози Тодоса Осьмачки. Чи фраза: "...і юні обоє внутрішньо усміхались своєму щастю, що, здавалось, летіло до них на зоряних висотах з таким гоном, як летить космічний простір", не нагадує Осьмаччиної позасвітності? Чи не чути Осьмаччиної, за висловом Є. Маланюка, "косноязычності" в таких стилістичних побудовах (схожості підкреслюємо):

"Могло б зайти докладне випитування, однак мати заступила зболілою за вечір душею синів".

"Однак зрушена з інертного стану її вразлива уява уже затопила її істоту страхами, для спокою собі вона спитала".

"Грицько лежав на постелі, заклавши під голову руки, наслуховуючи приємність з блиску вечірньої зорі на жалі сокири, загнаної ріжком у підсішок".

"Коли б було назавжди у людей чорно, то й вони самі стали б чорнішими землі".

Стилістичні схожості прози Маляра і прози Осьмачки — безсумнівні. Має Маляр у своїй творчості щось із глибин Осьмачки, проте бракує йому тої могутньої ліричної стихії, якою, з такою неповторною силою, володів померлий письменник. І в Маляра, і в Осьмачки таки дуже багато стилістичної незграбности, інколи якоїсь надорікуватости, бракує їм обом отой абсолютної прозорости вислову, якою вщерть напоєна проза Ю. Яновського. Залежність Маляревої прози від Осьмачки видна теж у його побудові розмовних частин твору. І один і другий таки частенько вживають монологів, в обидвох ці монологи (і діалоги) надумані, їм бо аж ніяк не йдеться про те, щоб мову своїх героїв викори-

стосувати для їх індивідуалізації. Навпаки, і Маляр, і Осьмачка уживають діалоги й монологи на те, щоб висловлювати свої власні думки й ідеї, а не психічний стан чи погляди своїх героїв.

Ми маємо два критичні зауваження до Маляревих "Перевесників", одно — технічного характеру, друге — єдине справжнє критичне зауваження під адресою цього твору. Перше зауваження торкається коректи, таки справді препоганої. Тут треба сказати, що майже всі наші еміграційні видання, в більшій чи меншій мірі, страждають від цього недоліку.

Друге наше зауваження набагато серйозніше. На початку нашої рецензії ми сказали, що друга частина трилогії, в порівнянні з першою, слабше опрацьована. Це стосується частинно четвертого розділу і майже повністю п'ятого. Обидва ці розділи мають прегарні заголовки, четвертий — "Мир-земля", п'ятий — "Злотоосін". Коли перша частина трилогії має 117 стор., то друга — аж 140. Нам здається, що в другій частині забагато жиру, що, скоротивши його на яких 15 сторінок, автор залишив би саме м'ясо. Коли в

четвертому розділі Маляр в деяких уступах сходить на мілини, то п'ятий носить майже суцільно журналістично-есеїстичний характер з постійними дидактичними й автобіографічними нотками. Тут багато міркувань, найшли б собі краще приміщення в літературознавчій чи публіцистичній статті чи есеї. На таку трагічну тему, якою є колективізація, в Маляра не знайшлося ні одного живого слова. А, може, це тільки вступ, може, картину колективізації автор розгорне аж в останній частині трилогії?

Не зважаючи на повище зауваження, в "Перевесниках" Маляреві таки вдалося розгорнути багатющу своїми кольорами розповідь. Правда, читач може цю розповідь тільки помалу, з невеликим трудом розчовпувати, проте він, раз упившись її незграбною красою, дедалі більше попадатиме під її гіпнотичний вплив. Безсмертні Франкові рядки про "книги — морську глибину" знову і знову насуватимуться на думку терпеливому читачеві цього твору.

НЕБУВАЛИЙ УСПІХ КАПЕЛІ БАНДУРИСТІВ

Як ми вже повідомляли, капеля бандуристів ім. Т. Шевченка по відсвяткуванні свого 50-річного ювілею в Детройті виїхала в концертну подорож по містах США й Канади: Чикаго, Міннеаполіс, Едмонтон, Саскатун, Вінніпег, Форт Вілліам, Монреаль, Торонто, Неварк, Філадельфія, Нью-Йорк. На жаль пропущено Сідбури. Невже там не знайшлося 2-3 відважних людей, щоб улаштувати концерт?

До Торонта капеля приїхала з Монреалю (власним автобусом) коло 4-ої год. по полудні. Поскільки капеля мала вільний вечір, то комітет концерту (П. Родак, М. Валер і П. Волиняк) улаштували для них вечерю в одній із залів православної катедрі св. Володимира. Разом з капелями на вечері було яких 120-130 осіб. Вечерю не влаштовували на бізнес, ані на політику — до вечері довелося трошки й докласти (капеляни й дарові квитки редакторам тощо), ані на високу політику — вечера й програма закінчились за півтори години часу.

Головував на вечері голова катедральної громади інж. П. Родак. З мистецьким привітом виступив дівочий ансамбль ОДУМу під керівництвом Валентини Родак. Ансамбль на честь бандуристів, зокрема для мистецького керівника її Гр. Китастого, який як відомо, з Полтавщини родом, проспівав пісню "Я тобі на згадку дарувала вишитий полтавський рушничок" (слова Л. Матірної, музика С. Середи) та "Прощай, прощай" (слова і музика Гр. Недрецького).

Потім ще виступив жіночий квартет катедрального хору і проспівав "Чорнобривці" (муз. В. Верменича, слова М. Сингаївського) і "Пісню про Надвірну". У складі квартету: Валентина Лавренюк, Надія Гаврилюк, Клавдія Матвієва та Євгенія Нестеренко. Керівник Ф. Лавренюк.

Вечеря почалась молитвою, яку провів настоятель

катедрі митр. прот. Д. Фотій, а закінчилась молитвою яку провів католицький священник о. д-р І. Назарко. По вечері люди могли собі порозмовляти з капелянами.

У четвер 8 травня відбувся концерт у найкращій концертній залі Торонта — Месей Гол. Не будемо писати про концерт, бо про капелю ми писали в попередньому числі. Скажемо лише, що концерт був успішний з мистецького боку: публіка кілька разів вставала і влаштовувала капелі довготривалі овації. Концерт був дуже успішний і матеріально: хоч були великі видатки, особливо дорого коштувала зала, але капеля одержала в Торонті найбільшу суму, ніж у будь-якому місті в цій подорожі.

Поскільки капеляни не всі змогли одержати звільнення з праці, то в подорож виїхали не всі. Та на концерт у Торонті приїхав М. Мінський, О. Садовий, П. Китастий і ще дехто, щоб підсилити капелю. Співала капеля прекрасно. Поскільки ми друкуємо нижче рецензію на концерт капелі в Чикаго (там була ця сама програма і майже ті самі співаки) то не будемо писати другої рецензії. Цю рецензію написав нам відомий композитор Ігор Білогруд, то вона фахова і змагатися з ним нема ані потреби, ані кому.

Скажемо тільки, що в Торонті чудово декламували тексти І. Уманець і Ол. Садовий. У їх читанні було багато тепла й ніжності, чудова дикція. Мих. Мінський у Торонті співав, як Бог. Останніх пару літ М. Мінський удосконалювався в Європі і торонтська публіка, яка його не чула вже давно, була мило вражена його успіхами.

По концерті Гр. Китастого і всю капелю вітали кошами квітів від одумівського ансамблю бандуристів ім. Гната Хоткевича і одумівського ж хору "Молода Україна", від ансамблів осередку СУМ у Торонті, від Пласту і хору "Веснівка" при католицькій школі при церкві св. Миколи. Це було ду-

же зворушливо, що молодь так щиро вітає нашу славу капелю.

Гр. Китастий тут же, на сцені, передав керівникові одумівських ансамблів Валентині Родак грамоту Ювілейного Комітету за участь одумівських колективів з Торонта у ювілейному концерті в Детройті.

У Вінніпезі капеля одержала спеціальну грамоту від голови міста нашого славного земляка Степана Дзюби. А. Гр. Китастого нагороджено званням почесного громадянина міста Вінніпегу. У Форт-Вілліамі Гр. Китастого голова міста нагородив спеціальною грамотою міста, яку досі одержала дуже невелика кількість осіб, в тім числі й королева Великобританії. Усі ці грамоти я оглядав і пізніше видрукую їх фота. Як не дивно, а преса наша чогось цього всього не добачила. Дивно. Не побачити цих грамот таки важкувато — вони великі, гарно оформлені, у рамках і під склом... Треба бути дуже підсліпуватим, щоб не побачити відзначення капелі головами таких міст, як Вінніпег (це ж географічне серце Канади, місто велике й дуже важливе політично й економічно). Дехто скаже: "Е, подумайте! У Вінніпезі голова міста українець, то він зробить усе!" Ні, він занадто якісний голова цього міста (ось уже кілька виборів виграв) і він цього будь-кому не робить, а зробив це для капелі, бо вважає, що вона ці відзнаки заслужила. А от у Форт-Вілліамі голова міста англієць, а передаючи цю найвищу міську нагороду (на ній виписані імена всіх, хто її досі одержав), сказав так: "Не знаю, чи в час Вашого чергового концертного турне я буду головою міста. Не знаю також, чи Ви не оминете тоді наш Форт-Вілліам. Та знайте: як я й не буду головою тоді, якщо ви й обминете наше місто, то я однак на вашому концерті буду — приїду до вас у Вінніпег чи навіть у Монреаль, байдуже, де ви будете співати..."

Завдання преси інформувати громадянство. Це завдання буде добре виконане тоді, як громадянство інформується правдиво, вчасно й повно.

Нижче друкуємо рецензію композитора Ігоря Білогруда.

КОНЦЕРТ КАПЕЛІ БАНДУРИСТІВ У ЧІКАГО

"Христос воскрес!" — залунало зі сцени. "Востину воскрес!" — загомоніла переповнена зала школи ім. Шопена в Чикаго. Так розпочався ювілейний концерт капелі бандуристів ім. Т. Шевченка 26 квітня 1969 року.

Думаю, навіть організатори концерту не сподівались такого великого напливу людей, бо не тільки всі квитки були випродані, а й усі стоячі місця були заповнені, а також і всі лавки, поставлені всюди, де тільки це було можливе. І все ж багато людей мусіло повернутись додому, не маючи найменшої можливості потрапити в залю. Скільки їх повернулось, то цього ніхто не може сказати.

Цей концерт був одним з найвідрадініших містецьких явищ останніх років. Перш усього була велика кількість людей старшого віку. Один з них сказав мені: "Цікаво б знати: скільки разів можна слухати ті самі пісні з такою великою насолодою?" Подруге, велика кількість молоді та дітей, для

яких ці "старі" пісні є новими, відкривають їм нові обрії та знайомлять з нашою музикою, зближаючи до неї.

Та не всі твори, виконані на цьому концерті, були старими. Наприклад, цікавий був новий твір керівника капелі Григорія Китастого на слова П. Карпенка-Криницького "Битва під Конотопом". У цьому творі Китастий поєднав спів з деклямацією, намагаючись передати картину боротьби нашого народу. Цей твір, як і більшість творів Китастого, написаний щиро та дуже часто він так близько зливається з народними інтонаціями, що важко сказати де кінчається вільна творчість, а де починається народня пісня. У кульмінаційній частині ефективно введена народня пісня "Гей, нү, хлопці, до зброї". Незадовго перед кінцем цей бойовий та сміливий зріст різко обривається та невеликий тужливий епізод закінчує твір. Це єдина частина твору, назагал повного цікавих мелодійних та ритмічних змін, яка трохи розхолоджує та закінчує загально сильний твір на тужливій ноті.

Написав цей твір Гр. Китастий у 1968 році в Клівленді, де він провадить тепер більшість своєї праці. Повернувшись знову до своєї улюбленої капелі, Гр. Китастий ожив, він тепер повний запалу та бажання працювати. Це вже не та сумна, трохи пригноблена людина, яку я бачив якийсь час тому, а людина повна ентузіазму та енергії.

Склад капелі тепер не дуже великий — я нарахував 35 осіб (у Торонті він був збільшений. Ред.). З цієї кількості щонайменше 9-10 осіб є сивими головами ветеранів, та є й молоді кучеряві голови, але найголовніше, що всі вони із запалом, а дуже часто і з усмішкою, стараються якнайкраще вкласти свою частину в загальну працю капелі.

У народньому канті "Через поле широкее" соліст П. Покорний, що має дуже приємний голос, вільно і з доброю контролею виконав свою партію.

У "Херувимській" Бортнянського як солісти Ю. Оришкевич та Косак, так і вся капеля поєднали свої голоси та зуміли передати ліричний та теплий настрій твору.

У "Битві під Конотопом" солістами були: М. Мінський (кобзар), В. Поліщук (полковник Гуляницький) та П. Пахолук (гетьман І. Виговський), а декляматорами І. Уманець та О. Садовий.

М. Мінський приватно скаржився мені, що був сильно стомлений, бо тільки що прилетів з Німеччини, але на сцені, окрім перших кількох нот, не тільки не показав цього, але, як добрий та досвідчений співак, з повним опануванням голосу та почуттям співав свою партію.

Від громадянства Чикаго вітали капелю пп. Плешкевич та Нечай. Діти принесли квіти.

По перерві в стрілецьких піснях як і капеля, так і соліст М. Мінський, звучали добре, а бадьорий козацький дух дуже тепло був сприйнятий публікою.

Капеля як одиниця трималась на відповідному рівні і особливо в жартівливих піснях другої частини відрадно було бачити як оживали посмішки обличчя бандуристів.

Мені кинулася в око група молоді, яка стояла близько коло мене та оббивала руки й надиривала легені, вимагаючи наддатків.

В інших піснях солістами були І. Косіковський, Я. Сена та М. Костюк. Мені було приємно, що кожен соліст (у хорах це не завжди буває) не тільки відспівав, але щиро і з почуттям передав свою партію.

Можна з певністю сказати, що цей перший концерт з ряду концертів до 50-ліття капелі був дуже вдалим з морального й художнього боку.

Щирий народний дух, чудові мелодії є не лише знову і знову відрадою для старшого покоління, але, що ще важливіше, вони ведуть до збудження та об'єднання підростаючого покоління.

50-років — довгий час. Увесь цей час капеля бандуристів ім. Т. Шевченка служила та продовжує й тепер з честю служити нашому народові. За це капелі честь і слава.

Ігор БІЛОГРУД

Володимир НЕРОДЕНКО

Розповідає народний календар

ТРАВЕНЬ

Весна-краса всміхається до Сонця, посаг готує доньці, віддати Ладу Ладові пора. Чи не рано? Чорнець ще бродить по землі, морозом може вдарити на світанку, загубить квіти в Лади на вінку. Морози в Травні! Так, вони бувають у нашому краю і завдають немало клопоту трудівникові...

У давні ті часи, коли ще місяці ділили між собою владу, покликав Березень до себе на підмогу найближчого і найріднішого з братів. Хутко Квітень запряг нового воза, та тільки виїхав за ворота, коли це густий сніг запеленав світ. Вернувся додому Квітень верхи, лишивши воза у полі у снігу...

Коли б не збиравсь Квітень до брата на підмогу, кожного разу трапиться якась негода. Поїде саньми — повинь залила дороги. Сідає на човна — замерзне вода.

Пішов засмучений до брата-Травня Квітень. Питає, як допомогти Березневі в боротьбі з Чорнецем.

— Усе дуже просто. — Травень відповів на скарги брата. — Без хитрощів до Березня ти не дойдеш. А щоб перебороти всі витівки Чорнеця, ти поклади на воза сани й човна.

Послухав Квітень і діставсь-таки до хати Березня. Як тільки вгледів Чорнобожич на подвір'ї обох братів, то враз зомлів від злості й жаху — утратив усі надії на перемогу над сонцеликими братами.

Відтоді затаїв злість Чорнець на Травня, весь час намагається відплатити несподіваними морозами, зіпсувати торжества весняних свят. Час від часу, навіть до наших днів, Чорнець в першу декаду царювання Травня має ще можливість прислати когось з Морозенкових синів чи дочок на легких крилах Стрибожичів налякати Мавок та Березинь, розігнати дружок Лади, що готується до шлюбу з Ладом.

А весілля, незважаючи на підступи Чорнобожичів, все ж відбудеться. Візьме Лад Ладу і пропадуть усі темні холодні сили, запанує тепло

над землею, вкриються поля й сади рясним цвітом.

Із покоління в покоління передається в обрядах і піснях згадка про те казкове весілля, коли ясноокий син Ярила вибирав собі наречену, красуню Ладу.

Збирались вечором на вигоні дівчата, деся біля вігряків, на такому місці, звідки відкривався широкий краєвид рідного краю. На дернову лавку садовили найвродливішу, найпрацьовитішу, найпривітнішу дівчину — Ладу. Прикрашали її квітами, вінками, клали біля її ніг глечики з молоком, сир, масло — так, мабуть, робили наші далекі пращури — поляни чи анти — кільканадцять сторіч тому в своїх божницях біля дерев'яних різьблених Покровителів.

І як у ті древні, давні часи, линули над світом чарівні дівочі пісні.

Лебедина, Лебедина
Да на дівчину походила.
Ой Ладо їде, коня веде,
А за Ладом весняночки,
Голосисті паняночки.
Витанцювують, співають,
Зупинить коня благають.
Постій, Ладо, не ходи,
Конем льону не топчи,
Не зеленую травцю,
А шовковий льон,
Що золотее коріннячко
А срібнее насіннячко.
Лебедина, Лебедина
Да на дівчину походила.

Цілісіньку ніч співають дівчата, чекають появи над світом ясночолого Ярила, що має благословити свого сина Лада з красунею Ладодою. Як гратиме сонечко на сході? Чи усміхнеться Ярило? Чи благословить синів шлюб...

Після танків біжать дівчата до Лади, тягнуть руки до неба, звідки летять до них зелені віночки, які кидає красуня всім своїм подругам. А яка першою зловить вінка, тій скоро заміж...

Починалась весела пора в житті хліборобів; то тут, то там на селі чути веселу музику, перегуки сватів, задушевні пісні дружок. Виходили заміж щасливі, закохані.

Після свята Лади та Лада починав співати соловейко. А як же тим, кого ще не засватали, чий коханий не споспішає засилати сватів? Коли приїде кохання до тих, що не зустрічали ні Лади, ні Лада?

Дівчата прислуховувались до пташиного співу, замирало серце в кожній, коли вона в цей день чула, як кує зозуля.

Прилетіла зозуленька
З темного лісочку
Сіла, пала, закувала
В зеленім садочку.
Ой як вийшла дівчинонька,
В неї запитала:
"Скажи мені, зозуленько,
Довго буду в батька?"
— Будеш мила дівчинонько
Сей день до вечора!

"Бодай же ти, зозуленько,
Сім літ не кувала,
Що ти мені молоденькій
Правди не сказала."

Дівоче горе, як роса. Зійде сонце, усміхнеться милий. Присохнуть сльози, заискряться самоцвітами-усмішками роси на квітах...

Роси на траві, на житі... На другий день після Лади та Лада русини справляли одне з основних своїх торжеств — день Дажбога, якого з часом замінив православний Георгій-Юрій, що уособив найкращі риси свого попередника — покровителя землеробства і скотарства, грізного повелителя вовків. Він має ключі від землі.

Якось лід розповідали, що з ними трапилось, коли на Гюргія на березі вони пасли коней.

Світало. Зашелестіло віття верболозу. Зиркнув і замер. Прямісінько на нього до криниці йшла простоволоса постать. Не одна! Русалки? Мавки? Берегині... Куди тікають?.. Та вмить на нього сміх напав, коли впізнав у русалках Химку, Хіврю та Киличу, які з дійничками йшли до криниці, щоб богів чи чортів просити коровам молока прибавити.

Люди вірили колись, що коли зовсім гола жінка встигне на світанку на Гюргія набрати раптом з дев'яти криниць води в дійницю, висмикнути з дев'яти хлівів, де є корови, пучки соломки зі стріхи та викупається в росі, а соломку з водою віддасть своїй скотині, то все молоко перейде до її товару, а така жінка може стати відьмою.

Коли жінки підійшли до криниці і нахилились, щоб набрати в рот води, підкравсь тихенько дід до них і вмить жмут відьомського волосся був уже в його руці. Та почав одчайдушно шмагати відьом нагаєм. Ті зойкали, ридали, просили не являти їхніх намірів селу. То страх великий був жінкам, бо за відьмацтво могла жорстоко покарати громада. Та ще від того жінки ридали, що їх угледіло чуже око і від цього зникла їхня чарівна сила.

Даж-бог, відомо, був дідом хліборобів. У цей день ішов господар у поле, ішов умилювати великого бога, польовиків, Палія, лоскотарок подарувати хороший врожай. Як відгомін далеких жертвувань лишилися родинні свята на полях, коли на житньому полі справляли веселу тризну, закопували в землю рештки своєї страви, качалися по житі й пшениці "на кращій врожай", часто приказуючи: "Роди, Боже, жито, пшеницю та всяку пашиницю".

Особливого значення набувала юр'ївська роса, як лікувальний засіб. Цілющі властивості роси, зібраної з цвіту черемшини, були широко відомі народним знахарям, що лікували травами.

Народні прикмети в цей час досить правдиво передбачають майбутній урожай. Якщо зміна стану в природі іде нормально, то кажуть, що "на Юра сховається в жито кура". Коли сховається в житі й ворона — чекай на урожайне літо, а якщо жито буде горобцю по коліна — чекай лиха. Якщо дощ на Юр'я, то буде хліб і в дурня.

Травень — найважливіший місяць хлібороба на Україні. В травні закінчується сіба яровини,

НОВІ ДНІ, травень, 1969

висаджується вся городина. Дзвінко в травні лунають веснянки.

А Весна співає над світом, над квітучими нивами й садами, промовляє устами юнаків та юнок про вічність буття на нашій древній, вічно молодій землі.

("Ранок", ч. 5. 1968. Київ)

Визначна мати-українка

9-го квітня 1969 р. сповнилося 90 років життя одній з найзаслуженіших працівниць на народній ниві — Марії Варфоломійівні Лівницькій, удові по світлої пам'яті президентові Української Народної Республіки в екзилі Андрієві Лівницькому.

Коли поглянемо на пройдений нею життєвий шлях, то треба підкреслити її активну участь в

українському революційному русі перед Першою Світовою Війною та в час Визвольних Змагань.

Марія Лівницька народилася в Бердичеві на Київщині 9-го квітня 1879 р. в родині Варфоломія Ткаченка. Вона була ще дитиною, коли померла її мати. Батько Марії Лівницької був людиною освіченою і свідомим українцем. Він дбав про те, щоб виховати дочку в атмосфері ста-

рих українських традицій. Марія належала до Української Студентської Громади та до Революційної Української Партії (РУП), як також до Української Жіночої Громади, у якій головою була дружина Євгена Харпамповича Чикаленка. У той час Марія Лівницька й познайомилася з Андрієм Лівницьким, своїм майбутнім чоловіком.

До Революційної Української Партії, яка була заснована харківським адвокатом Михайлом Міхновським в 1901 році, належала українська національно-свідома інтелігенція. У роках 1901-1905 ця партія провадила підпільну революційну працю: друкували та розповсюджували нелегальну літературу, пробуджували у населення національну свідомість. З молодечим запалом взялася за цю працю й Марія Лівницька, особливо коли її чоловік, переїхавши до Лубень, став представником Революційної Української Партії на всю Полтавщину. Марія Лівницька усвідомлювала небезпеку цієї підпільної діяльності, але для України вона готова була принести в жертву себе й свою родину. Коли в 1908 р. арештували Андрія Лівницького, вона тяжко переживала це горе, але не піддалася розпачеві. Після великих зусиль приятелям Андрія Лівницького пощастило звільнити його з в'язниці перед засланням у Сибір.

У час Визвольних змагань (від 1917 р.) Андрій Лівницький займав відповідальні становища в уряді Української Народної Республіки, дійшовши до становища президента. Разом із своїм чоловіком

переживала Марія Лівницька і радість з успіхів і смуток з невдач. Опинившись на еміграції, в Польщі, продовжує бути активною в українських жіночих організаціях. Марія Лівницька була одною з основоположниць Союзу Українок-Емігранток у Польщі та довголітньою головою цього Союзу у Варшаві. У 1929 р. завдяки її старанням Союз був легалізований як самостійна статутарна організація. Союз займався не тільки харитативною діяльністю, але й культурно-освітньою: влаштовував літературні вечори, доповіді, дитячі вистави, ялинки для дітей тощо. Теж організовував курси для сестер жалібниць та протигазової оборони.

Марія Лівницька виховала двох своїх дітей на свідомих і визначних громадян в українському суспільстві. Її дочка — Наталя Лівницька-Холодна є відомою українською поеткою; вона видала кілька книжок своїх віршів та книгу для молоді про Шевченка "Шлях Велетня". Її ірш "Сім Літер" написаний в пам'ять Головного Отамана Симона Петлюри чатсо рецитуються на наших концертах, присвячених Симонові Петлюрі. Син Марії Лівницької — теперішній президент Української Народньої Республіки в екзилі Микола Лівницький.

Кілька років після смерті свого чоловіка (президент Андрій Лівницький помер в 1954 р.) переїздить Марія Лівницька до США, де перебуває й тепер у родині своєї дочки Наталії Лівницької-Холодної.

Останні роки Марія Варфоломійвна присвятила писанню своїх спогадів. Ця праця вже дана до друку і, треба сподіватися, скоро побачить світ.

Ще й сьогодні Марія Лівницька сліdkує за подіями в українському житті й не губить надії, що врешті український народ дійде до своєї мети — визволення України з-під московської окупації.

Дай же Вам, Боже, високодостойна Маріє Варфоломійвно, міцного здоров'я ще на довгі роки та дочекається радісних днів — відновлення Української Держави.

Д-р Зоя Плїтас

Увага!

Увага!

ТОРОНТО й ГАМІЛЬТОН

● Безплатно чистимо печі (форнеси) ●

Даємо безплатну цілорічну обслугу печей нашим відборцям опалової оливи.

ЗАМОВЛЯЙТЕ В НАС ОЛИВУ!

DNIPRO FUEL OIL LTD.

TORONTO — 2174 Dundas St. West

Тел.: вдень і вночі — 537-2169

DNIPRO FUEL OIL LTD.

HAMILTON — 905 Barton St. East

Тел.: вдень і вночі — 549-9634

Петро МАГДЕНКО

ПОРТРЕТ

Тисячі образів людей, відомих і невідомих, зберегло для нас мистецтво.

Тисячі мистців, відомих і невідомих, є творцями окремого жанру образотворчого мистецтва — портретного жанру.

Прагнення відобразити, намалювати людину, її обличчя, постать, а пізніше вже — конкретну відому особу, виникло на самих початках розвитку людської культури. Портретне мистецтво пройшло шлях, від символічного до індивідуально-конкретного відображення, переданого з усім багатством і повнотою реалістичних засобів.

Древнесегипетські майстри створювали статуї фараонів, жерців і т. п. у суто культурно-релігійному характері. Скульптурний портрет був магичним "двійником" по померлому, мав на меті дати притулок для його душі по смерті, звідси незмінна канонічна поза фараона, його риси величності захололості, і лише деякі натяки індивідуальної подібності.

Грецькі майстри, які також віддавали перевагу скульптурі, індивідуальність у портреті завжди поєднували з естетичним узагальненням образу з уявою про прекрасне. І тільки скульптори старовинного Риму вперше дали гостру психологічну характеристику.

У періоді середньовіччя помічаємо, що портрети виражали, в образі якого-небудь святого, визначений тип людини. Індивідуальність розчинялась у виражених, але далеких від конкретності, символічних фігурах святих, пророків і т. п.

Подихи епохи відродження, зокрема зацікавлення людиною, захоплення могутністю розуму, призвело до того, що людина відчула себе господарем у світі, разом із цим призвело це й до високого розвитку мистецтва та портретного жанру зокрема. Одним із визначних майстрів портрету цієї епохи був нідерляндець майстер Ян ван Ейк. Його портрет "Подружжя Арнольфіні" визначається своєю високою довершеністю, історичною правдивістю та розкриттям нових взаємовідносин між людьми. Арнольфіні виходять із глибини кімнати на зустріч глядачеві і, підійшовши до дружини, взяв її за руку, зупинився. Його велична постава, владний жест правої руки, замкнуте, ніби позбавлене віку, обличчя говорить: "Я — Джовані Арнольфіні, італійський купець, посланець Медичі в Брюггезі; я — знатний, багатий і (жест його лівої руки несе вже в собі теплоту людських почувань) у мене є дружина, ніжна й приваблива". З довір'ям поклавши на долоню свою ніжну руку, злегка нахиливши голову з дитячими круглими щоками, — усією своєю істотою вона уособлює лагідну покірність і граціозну жіночість. Ян ван Ейк, майстер мальовничих деталей, блискучими прозоро-емальовими ясними фарбами вимальовує інтер'єр та умеблювання, орнамент одягу та інші деталі. Це надає надзвичайної вірогідності як самим постатям, так і всьому, що їх оточує.

Дієго да Сільва Веласкес — класик еспансько-

го малярства XVII ст. Намалював портрет папи Іннокентія Х-го в Римі. Портрет виконаний чіткою надзвичайно витонченою і вільною технікою, здавалося б, створеним за один сеанс щасливих хвилин творчого надхнення. Папа Іннокентій Х-ий у білій рясі та червоній сутані сидить у кріслі, з легкою настороженістю дивиться з-під лоба на глядача. М'ясистий ніс, широко розтягнуті уста, ріденька борідка, крізь яку просвічується пухкий підборідок, та зигзагоподібні брови над невеликими гострими глибоковпалими очима. Образ сімдесятишестилітнього папи захоплює глядача своєю життєвою повнокровністю та многогранністю характеристики. Мистець нічим не замасковує і не ідеалізує його індивідуального характеру. Папа Іннокентій Х-ий — владний носій папської тіяри. Портрет не тільки витримував порівняння з найвидатнішими творами попередників, але й перевершував їх силою характеристики, могутністю живопису та високою правдою відображення. Портрет був більше ніж подібний. "Troppo vero, troppo vero!" — окликнув папа, глянувши на закінчений портрет. "Дуже правдиво, дуже правдиво!" Тут усе досконале — творчість, форма, кольорит, і кожную частину можна розглядати окремо з великим почуттям задоволення.

Дієго да Сільва Веласкез. "Папа Іннокентій Х." (фрагмент).

Рембрант ван Рейн, один з великих майстрів портретного мистецтва, зумів проникнути в такі глибини і таємниці людської душі, які до нього вважались недосяжними малярству. Мистець неодноразово малював себе, і дуже можливо, що це пізнання самого себе, прагнення повноти і завершеності виявити свої думки і почуття, да-

Ян ван Ейк. "Подружжя Арнольфіні".

ло можливість Рембрантові читати на обличчях портретованих людей усе пережите ними.

Один з автопортретів Рембранта — мистець дивиться на себе пильно і напружено, ніби говорить із собою, пригадує, думає, переживає й живе не тільки своїм життям, але й життям та почуттям багатьох інших людей. Усе його обличчя оточене глибокими темними тонами, ніби освітлене світлом свічки, що надає особливої динамічності та виразу. Але основне джерело життя міститься в очах. Вони оточені незліченними зморшками, у які падає тінь, і створюється враження незвичайної глибини і багатогранності переживань від найсильніших до ледве помітних. Рембрант оперує всіма можливостями скалі світла й тіні, щоб передати на обличчі найрізноманітніші відчуття. Він не щадить його, жодної поступки "чистій красі". Для нього відкрилась нова краса, не зв'язана з гармонією рис і спокоєм духа — краса внутрішнього світу, багатства і глибини переживань людини. І коли ми вдивляємося в обличчя, зпортретоване Рембрандтом, то по ньому ми можемо розповісти не тільки про даний етап переживання, але й про все життя й характер цієї людини.

Проаналізувавши кілька зразків портретів з різних епох, варто також поглянути на зразкові "портрети" нашого модерного часу. Невеликого розміру дощечка, до якої прибито паличку. До

паличці з обох боків забито по цвяхові. На одного цвяха повішено шматок іржавої каналізаційної рури, а на другого — розламана металева посудина з ручкою. Читаємо назву: "Портрет моєї дружини". Або: полотно вставлене в раму. На полотні нарисоване коло, крапки та лінії. Назва: "Портрет міністра".

Такі "портрети", як відомо, часто появлялися і появляються в галеріях, на сторінках журналів, монографій; рекламуються та проголошуються вершиною сучасного портретного мистецтва.

Дивлячись на такі "портрети-шедеври", скільки б ми не вникали в них, що б ми не уявляли собі, — іржава рура, коло і крапки ніколи не перетворюються у портрет, як не перетвориться в розумну фразу беззмістовний набір слів. Портрет — це перш за все образ людини. У портретах "Портрет моєї дружини" та "Портрет міністра" такого образу нема. Де ж та невловна межа, яка відділяє портретний образ від непортретного? Що дає право творові мистецтва називатися портретом? У чому специфіка портрета? Подібні питання мають теоретичне і ще більше практичне значення; з давніх-давен цікавили і цікавлять мистців та мистецтвознавців. На них відповідають по-різному.

Дехто зазначає, що портрет — це щось протилежне типовому образу. Одною із цінніших якостей портретного образу є його індивідуальна неповторність. Чим більше портрет полонить нас конкретним відображенням особи, тим цінніший

Рембрандт ван Рейн. "Автопортрет".

він для нас. Звідси не можна протиставити портрет типовому образу. Це протиставлення відкидається всією історією розвитку портрета, від древнього єгипетського "Сільського старости" почавши, аж до кращих портретних зразків наших днів. Хіба не мають у собі типових рис епохи такі шедеври, як "Монна Ліза" Леонардо да Вінчі, "Іннокентій Х" Веласкеса, автопортрети Рембрандта і Ван-Гога? Чи від цього хоч трішки померкла індивідуальна неповторність зпортретованих, яка складає основу кожного з названих творів? Навпаки, індивідуальна неповторність виступає ще дужче і ще яскравіше. Отже, відсутність або мала ступінь типовості ніяк не може бути характеристичною особливістю портрета.

Дехто вважає, що основною ознакою портрета є відсутність дії. Дію (рух) ми зустрічаємо значно частіше в епохетній картині. Але дія — ознака чисто зовнішня, і ніяк не може бути прийнята за щось істотне. До того ж дія по суті не протиставна портретові, також як її відсутність не протиставна сюжетній композиції. Герої "Нічної варті" Рембрандта не перестають бути портретами тільки тому, що вони виступають в урочистому марші (в русі), натомість "Спляча Венера" Джорджоне не стає портретом тільки тому, що вона в стані сну (не в русі). Цілком зрозуміло і можна ствердити, що дія, введена там, де це потрібно, у портрет, — не тільки не послаблює портретної характеристики, але часто навіть її підсилює, допомагає нам краще уявити собі якісь істотні грані відображеної людини. Звідси відсутність дії не є специфічною ознакою портрета. Один мистецтвознавець висловив таку думку про портретність. "Наявною цінністю портрета є образ, поданий мистцем, у якому відчувається визначена ця людина, особистість із властивими їй особливостями зовнішнього вигляду, характеру, моральних рис та інтелекту". Але й це визначення не розкриває специфіки портрета повністю. Чи маємо ми право зачислити той чи інший твір до портретного жанру тільки тому, що в ньому відчувається ця людина? Ще спонукує нас дивитись на них, скажемо, особливими (відмінними) очима, відчуючи при цьому щось таке, чого не відчуваєш, оглядаючи твори інших жанрів?

Отже, якщо ми дивимось на портрет, який змушує нас відчувати, що він не є видуманим образом, а визначеною дійсною особою, то самозрозуміло, що ця людина є ніщо інше, як відображення реальної людини. Іншими словами сказавши, спражжня портретність полягає не тільки в тому, що ми відчуваємо в мистецькому образі визначену індивідуально неповторну цю людину, а ще і тому, що в ній обов'язково передана індивідуальність не видуманої, а реальної особи. Цих людей ми називаємо оригіналами або моделями. Вони можуть бути сучасниками мистця, рідними, друзями і т. п. Ми можемо їх знати, можемо й не знати. Але однаково відчуваємо, дивлячись на добрі портрети, що це вони, бо на цих портретах вони знайшли своєрідне безсмертя. І тут виникає складне й дуже цікаве питання: як ми можемо розпізнати, що перед нами відображення

реальної людини, а не вигаданий образ? У більшості випадків оригінал нам не відомий, а назва твору не дає можливості беззастережно устійнити його приналежність до портретного жанру. Звідси ми маємо право свідомо ігнорувати наставу, що в портреті треба передати індивідуальність реальної людини, та маємо право думати, що можливі портрети, які не мають оригіналів, тобто видумані портрети — двійники людей, що не існували і не існують. В уяві мистця, який створює вигаданий портрет, виникає образ якоїсь дійсної особи, іноді свідомо, іноді підсвідомо він відтворює його, подаючи "тип особи". А чи існує різниця між "типом" і портретом у повному розумінні слова? Різниця ця існує, і вона обумовлена, перш за все, основним завданням портретиста, а саме: увіковічити, донести майбутньому поколінню в істинному, несхибленому вигляді обрис визначеної реальної людини. Не зважаючи на цю різницю — це значить цілком заперечувати специфіку портретного жанру, устійнену сторіччями. Отже, портрет — це відображення людини, яка існує в реальній дійсності.

Із цього визначення витікає висновок, що портретність — це властивість об'єктивна. Інша справа, чи ми можемо безпомилково відгадати чи розпізнати портрет, то це вже інше питання. Портрет завжди залишається портретом, хочемо ми цього чи не хочемо. А щодо безпомилкового розпізнавання портрета, то це річ важлива. Бо не тільки мистці, але й глядачі вміють, не бачивши оригінала, пізнати портрет за цілком особливими ознаками. Ознаки ті, які відділяють відображення реальної людини від вигаданої, це не є наслідок уяви глядача, а вони тримаються в самій плоті твору. І головною із цих ознак, що лежить в основі, без якої не може бути портрета, є так звана *подібність до оригінала*. Мова йде не про якунебудь подібність, а про особливу подібність, яку ми називаємо *портретною подібністю*. Що таке *портретна подібність*? Питання, здавалося б, досить просте, але коли воно було поставлене одному із мистців, то він, усміхнувшись, сказав, що йому треба пару років часу, щоб дати відповідь. Не боячись попасти в перебільшення, можна ствердити, що проблема подібності, яка виникла разом із появою першого портрета, не тільки одна із специфічних, але й одна з найскладніших і найгостріших з усіх проблем, зв'язаних із теорією та практикою портретного жанру. І цілком зрозуміло, що власне в цій проблемі утримуються основні, до цього часу ще не цілком розв'язані таємниці портрета. Як і всі важливі проблеми мистецтва, вона історично змінювалась, знаходячи в кожній новій епосі оновлений зміст та інші аспекти своєї розв'язки. Її історія — це історія двох принципово різних поглядів на портретну подібність.

Перша — портрет повинен відображати оригінал таким, яким він є.

Друга — портрет може і навіть повинен відходити від оригінала в ім'я ідеальної уяви про нього.

Для прикладу візьмемо два групові портрети, **НОВІ ДНІ, травень, 1969**

де відображений еспанський король Карлос IV із своєю родиною. Один з них намальований маловідомим придворним малярем, другий — геніальним Гоею. На першому король і його близькі відображені у вигляді величної групи вродливих шляхетних людей, що тріумфують на тлі білосніжних мармурових колон та пишних драперій. На картині Гої ті ж самі особи показані в дійсному вигляді. Гоя, не накриває їх маскою величі та прекраснодушності, а розкриває їхню оригінальну суть. З нещадною щиросердечністю і сміливістю правдивий пензель Гої малює постань монарха, його дружину, принців і принцес, виявляючи притаманні їм риси.

В українському портретному мистецтві подібним зразком може послужити портрет І. Франка, виконаний мистцем І. Трушем. У ньому передані риси великої людини, патріота — це головне. І. Труш не відмовився від деяких виключно природних дрібниць, поданих на портреті. А саме: Франкові залишилося вже не довго бути в живих, теж подав сліди пережитого, навіть сліди його недуги. А Труш міг би хоч трохи підлеститись старому "Каменяреві", якого добре знав, високо цінував і поважав. Але чи виграв би від цього загравання портрет? Аж ніскільки. В різкому протиставленні невичерпних духових сил "Франка-Каменяра", а тепер знеможеного, виснаженого недугою тіла, це дужче і переконливіше розкривається та утверджується цей портрет. Завдяки цьому контрастові поглиблюється і зміст портрету. В ньому відбитий відтинок часу.

Здавалося б, що після таких великих здобутків

І. Труш. "Іван Франко".

і досягнень у жанрі портретного мистецтва, полеміка навколо проблеми подібності могла б припинитись або до деякої міри втихнути. Але — ні. Відмова від реальної дійсності, скрайній суб'єктивізм, відродження ідеалістичної теорії портрета призвело до того, що чимало мистців стало вважати, що портретист не повинен прямувати до того, щоб портрет був подібний до оригінала.

Ще до першої світової війни деякі публіцисти та критики писали: "Мистець може направити свою модель, спростити її, зробити послідовнішою, ідеалізувати". Пізніше: "...Подібність до оригінала ніякому разі не може бути прийнята як істотне в портреті". Звідси орієнтація на неістотність подібності призвела до створення поверховних схематичних і некультурних портретів, та до портретів, які являють собою абстрактне нагромадження ліній, плям, площин, об'ємів, подібних до портретів — "Портрет моєї дружини" або "Портрет міністра". Сучасні теоретики, які намагаються підцементувати "фундамент" абстрактного мистецтва, розуміння якого, мовляв, приступне лише вибраним, про портрет висловлюються так: "Портрет повинен відображати не оригінал, а тільки далекий натяк на нього, тобто скрайнє суб'єктивне абстрактне подавання." До мистців, які обстоюють першу точку погляду (відображати оригінал таким, яким він є), звертаються з такою реплікою: "О мистці, ви хочете, щоб дійсність була реальною, як дебела баба!.. Щоб схопити подібність, вам треба тяжку артилерію, обози, потяги, екіпажі. У такому разі подібність це значить — багато м'яса навколо великої кількості кісток, багато фарби, точності, через міру багато всього..." І якби публіцист на цьому зупинився, то з ним можна б було до деякої міри згодитись. Реальність подібна до дебелої баби, річ не дуже приваблива. Але в ім'я чого він кепкує з досить працьовитих реалістів, що протиставить він їхній методі, яка його так незадовольняє? Ні більш, ні менш, як уміння "відобразити усмішку кота, зовсім без кота" (не маючи кота). Або, як ми кажемо, — "дірку від бублика зовсім без бублика". Відносно портрету це означало б — портрет без зпортретованого. Ось що, по суті речі, пропонує мистцям подібна публіцистика. Зрозуміло, що портрети гатунку "Портрет моєї дружини" або "Портрет міністра" не є портретами взагалі, із тих причин, що вони не відображають людини. Типовість, портретність і подібність як якості в них не існують. А що ж таке "відобразити оригінал таким, яким він є"? Чи це не значить, що мистець мусить порабському його скопіювати?... Звичайно, що ні. Чому? Бо скопіювати людину не можливо, як не можливо скопіювати і саме життя з його завжди новим та з безконечно змінним виглядом. А якщо зробити припущення, що така можливість існує? То в такому разі "мистець створив би пуделя точнісінько подібного до справжнього, і в результаті появився б ще один пудель, але не твір мистецтва". Зробимо такий експеримент: з вашого обличчя знімемо форму, підберемо матеріал і колір вашої шкіри, що в наш час цілкомовито можливе, і віділлємо подобу вашої голови;

виготовимо скляні протези, подібні до ваших очей, приклеїмо брови, волосся, комір та верхню частину одягу. Власне кажучи, зробимо таке погруддя — "портрет". Подаруємо цей "портрет" вашій матері. Можна не сумніватися, що охоплена жахом, з великими очима на обличчі, вона вимагатиме негайно забрати геть це бридке твориво. У чому ж справа? Усе ж, либонь, зроблене з максимальною точністю? В естетиці вже здавна існує такий вислів: "Портрет подібний аж до неприємності". У мистецтві такі портрети називаються натуралістичними, і їх треба розуміти так: усяка копія для того, щоб бути правдивою, повинна передавати істотні риси оригінала; портрет, який не передає головних та найвиразніших рис особи, є неправдивим, а коли дрібні деталі передані дуже гостро, — обличчя на портреті виходить бридким, безтямним, мертвим; як же йому бути добрим портретом?

Отже, виліпити або намалювати портрет людини такою, якою вона є, це не значить, що треба зовнішню скопіювати її. Необхідно передати її істотність, при чому зовсім не обов'язково розкривати вичерпно усі без виїнятку характеристичні риси, бо це навіть і неможливо. Щоб досягти оригінальної подібності необхідно, щоб портретист передав у своєму творі найголовніші риси оригінала, не вносячи будь-яких рис, йому не властивих. У цьому визначенні, здається і є той цвях даної проблеми, бож це стосується до зовнішнього обрису. Уміти зовнішню змалювати портрет, це свого роду талант, але на цьому все не закінчується. Треба розкрити душу оригінала. Ці дві властивості, зовнішній обрис і внутрішній світ, часто розглядають окрема і в гострій протиставності. А ці поняття і органічно злиті між собою, як життя розуму і серця, що відбиваються, або залишають сліди у виразі обличчя людини. Таким чином розкриття душі оригінала у портретному мистецтві лежить у глибокому збагненні зовнішнього обрису. Портретист мусить побачити, знайти у змінних нюансах зовнішності оригінала те, що недосяжне окові простого смертного, зробити неможливе можливим, тобто розкрити внутрішній духовий світ. Оглядаючи такий твір, глядач відчуває, що на портреті оригінал більше подібний на себе, ніж у житті, та це й зрозуміло, бо людина в житті далеко не завжди буває подібною сама на себе. Дзеркало не так правдиво повторює образ. І не без причини папа Іннокентій Х-ий, глянувши на свій портрет, виконаний Веласкесом, окликнув: "Дуже правдиво" — значно більше, ніж подібний. Це значить, що мистець відображав оригінал таким, яким він є в житті, розкрив найістотніші риси його індивідуальності неповторного характеру і ще щось таке, що властиве йому як представникові даної історичної епохи. Такий портрет можна сміливо назвати мистецьким твором або узагальненням у широкому розумінні. До цього треба додати, що слово "узагальнення" у застосуванні до портрета не можна розуміти як "свідоме перебільшення". Бо перебільшити у портреті це значить — стрільнути і не попасти в ціль. Перебільшення допускається в монумент-

тальній скульптурі та в монументальному малярстві, перебільшення потрібне і навіть кінцеве в карикатурі. Але карикатура-гротеск це надбання графіки і, як би вона не була майстерно виконана, вона діє лише в половину сили. А чи немає перебільшення у портретах таких майстрів як от Веласкес, Франц Гальс, Гольбейн? Звичайно — немає. У портретних творах, виконаних цими великими майстрами, утілені найістотніші індивідуальні риси зображених людей у такій мірі, у якій вони були притаманні цим людям. Розкриваючи душу оригіналу, у пластично вираженому мистецькому образі, роблячи його більше подібним, ніж у житті, правдивий портретст перемагає обмеженість часу свого мстєства. Він дає "синтетичний момент", у якому сконцентровані не тільки найхарактеристичніші типові риси зображеної людини, але і його життя, його біографію, його минуле, теперішнє, а часом навіть і майбутнє.

Зрозуміло, що для такої подібності немає устійненого мірила. Портретист не в стані вичерпати свою модель остаточно, він передає якісь найістотніші грані або моменти. Таких моментів оригінал має дуже багато, тому критичнішим завданням портретиста є "процес раціонального вибору найхарактеристичніших моментів в один комплекс", або ж багатогранний синтетичний момент. Правдоподібно, цей "процес" і "комплекс" і є "таємницею майстерності". А чи не суперечить це поглядові — "...зображати оригінал таким, яким він є"? Очевидно, що ні. Уся бо суть у мистецькому такті портретиста, а саме: остерігатися зайвої подібності, як також і неподібності. Бо зайва подібність — це загравання з обивателем. Неподібність — це наслідок омани.

**

За останнє півстоліття фотографія знайшла своє застосування в багатьох ділянках життя, як у науці, техніці, журналістиці тощо. Сама фотографія є досягненням техніки, і, самозрозуміло, не може бути образотворчим мистецтвом. Важливою функцією фотографії є так зване передавання зовнішньої оболонки світу, що в образотворчому мистецтві називається "натуралізмом". Таким чином, подаючи натуралістичний відбиток часто навіть нехарактеристичних і випадкових явищ, фотографія позбавлена можливості претендувати на те, що ми в мистецтві називаємо "пластичним ідеалом". І поки цей ідеал, бачений мистцем у житті, буде існувати в пластичному мистецтві, конкуренція фотографії буде безсила і зовсім не загрозлива. Фотографія нездатна відібрати ні одного із жанрів образотворчого мистецтва разом із портретом. Торкаючись професіональної майстерності портрета, варто б зупинитись над досить розповсюдженим малюванням "портретів" з натуралістичних відбитків фотографії. Зовсім не є новиною чи таємницею, що від часу появи фотографії деякі "мистці" займалися і, можна вірити, будуть займатися подібною практикою в майбутньому. Що ж спонукує мистця робити копії чи побільшення із фотографічних відбитків? Ось ті причини.

1. "Портретист" сам пропонує або рекомендує фотографічного гатунку портрет.

2. Обиватель хоче бачити себе на портреті таким, яким він є на фотознімці.

Як бачимо, і перший і другий мають однакові смаки. Тут точка погляду "зображати оригінал таким, яким він є" — ігнорується. Свобода творчого надхнення та професіональна майстерність відкидаються. Натомість скованість холодного ремесла демонструє свою спроможність. Така узгодженість смаку між "мистцем" та обивателем висуває "новий" погляд, точніше кажучи, закид, який звучить так: "Портрет-картина — це анахронізм, що віджив свій час. Пора вже відмовитись від драматургії з характером та психологією; фотографія виконує це швидко, досконало і точно. Чому ж мистцеві відвертатися від такої "вигідної досконалості", мовляв, творчий процес є "такий самий" як і при малюванні з натури.

Тож розгляньмо деякі необхідні передумови при праці над портретом з натури, тобто у той час, коли оригінал є присутнім або, як мистці кажуть, "позує". Мистецтво це є святиня і служити йому треба чесно. Цю заповідь знає і розуміє мистець-портретист, який на основі мистецького досвіду дійшов до усвідомлення, що мистецтво в природі не знаходиться в готовому, викладеному, "фотографічному стані". Його треба побачити, а для того щоб бачити, конечно перш усього вміти дивитись. Уміти дивитись і бачити — здібність мистця настроїти свій зір і увагу так, щоб сприймати натуру (модель) усього відразу, бачити цілість, і взаємозв'язок. Мистець вивчає модель на протязі довшого часу, концентрує свою увагу на його якостях та робить відбір найістотніших властивостей його індивідуального характеру. Шукає типову для нього позу, характеристичний рух, відповідне оточення. Він проникливо аналізує окремі риси характеру, які відзеркалюються на змінній зовнішності обличчя людини. Намагається збагнути його внутрішній психологічний світ. Такі засоби як композиція, лінія, форма, об'єм, світлотінь, колір, завдалегідь продумана гармонійна єдність кольорів, тональність, перспектива і т. ін. — це все має велике незамінне значення. Ці всі намагання, роздумування, дисципліна, самоконтроля та враження від присутньої живої людини (оригіналу) роблять психологічний тиск (поштовх) і підносять мистця до кульмінаційної точки. Іскра творчого надхнення запалює портретиста, вся підготовча праця робить своє діло — перетворюється органічно у свідомість мистця та дарує йому бажану свободу творчої дії. У ці хвилини портретист ніби діє не пензлем, а чудодійною паличкою, знаходить потрібний колір, майже не дивлячись на палітру, кидає широкі кольористичні плями відважно й не вагаючись, які згущуються в "дивне місиво фарби", породжують на полотні яскравий гармонійний образ, який визрів у задумах та мріях мистця. Цей наслідок розв'язки завдань портретиста є ніщо інше, як любов мистця до приязного тут світу, який він намалював

таким, яким він є. Це вислід розуміння невловної краси людських переживань.

Чи цей процес творчості має спільне щось із ідеалізацією, дилетанством та механічним способом передачі при копіюванні зі фотографічної знімки? Чи потрібно мистцеві вивчати та акцентувати змінну багатогранність характеристичних рис та чи варто взагалі задумуватись над розкриттям внутрішнього психологічного стану людини, користуючись скупими даними фотографічної знімки? Звичайно, що ні. Бо такі якості як от — типовість, портретність та подібність здобути можна тільки з наявної обсервації та вивчення живого присутнього оригіналу, людини. І коли глядач дивиться на такі ідеалізовані фотографічні портрети "краснів і красунь", йому мимоволі пригадуються відомі рядки із Шевченкової поеми "Сон":

*"...А я, дурний, не бачивши
Тебе, цяце, й раз у
Та й повірив тупорилим
Твоїм віршомазам."*

"Віршомазання" в портреті це є підлесливість або загравання з обивателями. Справжній портретист знає, що критики та обивателі є дуже далекі від розуміння професіональних основ мистецтва, і вони часто своїми вимогами збивають мистця із тяжкого, але вірного шляху.

Папа Іннокентій Х-ий та Іван Франко не вимагали від своїх портретистів дилетантських ідеалізованих портретів. Дієго да Сільва Веласкез та Іван Труш не пропонували їм натуралістичності і "віршомазання". Смішно дивитись на "мистця", який із почуттям і в позі невільника намагається перенести жалюгідність "натуралістичної відбитки" на полотно. Смішно до сліз дивитись на даремну спробу вдихнути життя в "образ" змальований із фотознімки. Смішно до розпачу, якщо мистець та ще й з трудовою реалістичною школою проминяв нашу чарівну, непідфарбовану красуню природу на репортерську відбитку фотографії.

В РЕСТОРАНІ

— Дайте мені курку, але не старішу трьох років, — каже гість до офіціантки.

— А у нас кури без метрик.

У НАШОМУ ВИДАВНИЦТВІ ВИЙШОВ
НОВИЙ РОМАН

ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

"С О Б О Р"

Видруковано цей роман на доброму папері, книжка не клеєна, а шита нитками, двокольорова обкладинка Петра Магденка, 240 сторінок друку.

Ціна: \$3.25 за примірник разом з пересилкою.
Замовляти в "Нових Днях".

Дмитро КИСЛИЦЯ

СПРАВДІ НОВА ЧИТАНКА

Петро Волиняк — "ЗАПОРІЖЖЯ", читанка для п'ятої класи та позашкільного читання, в-во "НОВІ ДНІ", Торонто, 1968, 104 стор., тираж 1.000, ціна \$1.80.

Оригінальна й досить таки цікава читанка побачила світ минулого року і швидко розпродується. Купують її для учнів тутешніх українських шкіл ті батьки і вчителі, на яких уже не діє туман і темнота неграмотних "просвітителів" і просто пройдисвітів, імена й діла яких ми згадували не раз уже. Мова, отже, мовиться про справді нову читанку Петра Волиняка — "Запоріжжя". Задум укладача цієї читанки — чудовий, здійснення задуму, як на перше видання, — досить удале.

Свою читанку постачив укладач не тільки літературними текстами, а й приступними історичними нарисами, у яких подана схемка часів як дуже давніх (до Київської Русі), так і пізніших. Про найдавніші часи життя на українській землі сказано в тій частині читанки, що має загальну назву — "Давні народи, що населяли Україну". Це коротенькі нариси про кімерійців, скітів, сарматів та аланів. Крім того, в іншому місці читанки даються такі ж коротенькі нариси про слов'ян, Русь-Україну, про князів Олега, Ігоря, Святослава, Ярослава Мудрого та Володимира Мономаха, а під кінець і на теми з найновішої доби.

З літературних текстів у читанці виділяється культурною мовою і живістю розповіді "Тарасове дитинство" Дмитра Красицького. Це просто шедевр і велика знахідка для цієї читанки, перед цим текстом Дмитра Красицького виглядають бліденькими навіть тексти Івана Франка і Оксани Іваненко ("Заєць і ведмідь" І. Франка, "Казка про золоту рибку" О. Іваненко).

Помірна доза віршованих текстів робить читанку ще ціннішою, хоч про добір віршів не можна сказати, що він цілком виправданий. Насамперед слід указати, що не конче треба було давати більше одного вірша того самого автора. Тим більше тому, що ті вірші не найкращі і до даної читанки не пасують аж так, як текст Дмитра Красицького. Взагалі в таких читанках для дітей краще не давати більше одного тексту того самого автора, навіть великого.

Добре зробив укладач цієї читанки, що майже всі тексти дав короткі, а довші твори постарався розбити на окремі короткі уривки-оповідання (нариси). Якщо в читанці для п'ятої класи визнано за краще давати невеликі порції для читання, то пора вже мати ще коротші тексти в читанках для молодших клас — другої, третьої та четвертої, отже й у читанках, що їх уклав і видав Петро Волиняк,* а не тільки якісь там асимілятори, обскурантисти та просто неписьменні "вчені".

Та не тільки те добре, що тексти в читанці "Запоріжжя" порівняно коротші, ніж в інших читанках: і мова текстів цієї читанки жива, сучасна, лі-

*) Напр., у читанці "Лани", 4 кл., оповідання "Харитя" має 5 стор., від 9 до 14; "Васильків лист" розлігся аж на семи сторінках, від 44 до 51.

тературна, речення — короткі, зформульовані — чітко, просто. Чудернацьких стилістичних і синтаксичних "кавалів", як у тех читанках М. Дейко, тут нема. В описах фактів із життя людей і тварин, а також із географії, побуту тощо тут нема таких перекручень і дивоглядів, як у читанках тієї ж М. Дейко чи дуже модерному підручнику Луцького та Рудницького. Наприклад, зайці тут не мають лисячих чи вовчих нахилів та звичок (у М. Дейко мають); вози тут просто рухаються, а не **увихаються**, тварини тут **свійські**, а не **домашні звірята** (як у на лихо відомих просвітителів), слова тут відмінюються нормально: наприклад, **шість — шести, сім — семи**, а не так, як у деяких неписьменних "учених" — **шість — шости, сім — сьоми** (Див. **Модерн Юкрейнієн Граммар** Луцького і Рудницького, 1958, стор. 101).

Читаючи тексти читанки "Запоріжжя", діти не помилують від нудьги і навчаться хоч трохи того, що було і є на світі, зокрема на Україні (не конче в Україні!), принаймні, не будуть думати, що Київ стоїть над прірвою, а Дніпро тече таким проваллям, що годі й воду побачити, як із читанки М. Дейко виходить.

Нариси в цій читанці про найдавніші народи, що населяли Україну, не спираються на аксіоми, а на більш чи менш імовірні припущення вчених істориків та археологів. Можливо, що Петро Волиняк тут був занадто довірливим і сміливим, переповівши гіпотези вчених у такій категоричній формі. Але ж він переповів не своє, тому в разі чого відповідальність спадає на вчених істориків. Крім того, в підручниках для дітей писати стилем дослідника-скептика не можна. Але трохи обережніше — можна... А проте писали ж ми й пишемо ще й не в таких підручниках, наприклад, про княжу добу в історії України, а тим більше про варягів, — у не менш категоричній формі, хоч досі ще багато в чому сумніваємось.

Зміст і форма читанки "Запоріжжя" не без хиб і недоглядів, але це зовсім не такі хиби, як у неписьменних "учених". Хиби й недогляди в цій читанці — зутрічаються, але їх без великого труду можна помітити і легко усунути при перевиданні підручника. У підручниках же неписьменних "учених" дуже трудно знайти щось правильне, тому про виправлення хиб у них просто неможливо й говорити. Така в основному різниця між читанками Петра Волиняка, а читанкою "Запоріжжя" зокрема, і підручниками деяких хоч і відомих-превідомих, але неписьменних "учених".

Після оповідання нарисів чи вірша в читанці "Запоріжжя" йдуть контрольні питання, подекуди й завдання, ба навіть коментарі. Це речі — цілком до речі, тим більше, що вони ясно і до діла зформульовані. Як знаємо з досвіду, не всюди вчителі можуть це зробити самі. Скільки завгодно можна спостерігати випадки, коли вчителі ставлять до прочитаного тексту недоречні питання — з різних причин: одні — не розуміючи як слід тексту, інші — не потрудившись подумати і не постаравшись відповідно стилізувати питання і т. д. Наприклад, у тексті сказано, що міські діти щороку по два-три тижні проводять улітку час на селі, а вчитель питає: **Де були діти ціле літо?** А це ще не найприкри-

ший приклад непорозуміння, що до нього призводить сам учитель.

Цікаво було спостерігати, як під кінець навчального року в деяких наших школах (в тому й отавських) діти повторюють матеріал читанки, самі себе питаючи-контролюючи: читають у читанці контрольні питання, відповідають уголос, а коли натрапляють на труднощі, тут же прочитують відповідні місця в тексті — і повторивши ті самі питання, уже без вагань відповідають на них. Коли б таких питань не було після текстів, такого повторення і з таким успіхом не могло б бути.

За одним із правил дидактики (хоч і не золотим, але правилом), учитель не сміє ставити альтернативних питань учням чи аж двох питань водночас. Хоч таких випадків (два питання підряд) у цій читанці мало, але треба, щоб їх зовсім не було. А що такі приклади в читанці "Запоріжжя" подібуються, підтверджуємо фактами:

1. **Яка святиня була у скітів? Як шанували скіти бога війни?** (стор. 25).

1. **Де водились бурі ведмеді в Україні?.. А де вони залишились тепер?** (стор. 102).

Дорослим людям (студентам) не дуже легко відповісти на два зразу питання, а дитяча психіка просто не готова ще до такої складної операції, особливо ж у класній обстановці, де неодмінно буває більше чи менше нервово напруження, яке легко переходить у таких випадках (два питання водночас) у нервозність і розгубленість дитини.

Хоч узагалі мова текстів цієї читанки добра, але останній нарис, на жаль, трохи посує добре враження з мови її, читанки "Запоріжжя". Це звідкись узятий і, очевидно, механічно передрукований тут короткий нарис "У хащах Карпат", що його написали, як зазначено під текстом, аж три особи — М. Воїнственський, І. Сокур, М. Щербак, які доброї української мови, мабуть, ще й не нюхали. Цей непоганий змістом нарис дуже скидається на невдалий переклад з російської мови.

Друкарських чортиків у цій читанці значно менше, ніж, наприклад, у журналі "Нові Дні", але в підручникові їх не повинно бути зовсім (у журналі також вони найменше бажані!). Це **азлишились** (стор. 23), **сарматтськими** (стор. 30), **розушкати** (стор. 54), **затра** (стор. 82), **досиль, невесні** (стор. 101), щоб усіх не перераховувати... А від 94 сторінки й до кінця читанки разить око раз-у-раз не того розміру літера с.

Коли говорити про істотніші хиби, а не лише про технічні недогляди, то їх, на жаль, не бракує, а подекуди вони виходять поза межі дозволеного, цебто не можуть бути підігнані під можливу скидку на наші невідрадіні видавничі умови. У такому підручнику нема місця для О. Іваненко (стор. 13), Гр. Чупринки (стор. 59), О. Олеся (стор. 60), П. Волиняка (стор. 90), а мусить бути — відповідно — Оксана Іваненко, Григорій Чупринка, Олександр Олесь, Петро Волиняк...

Не сміє бути конфлікту в читанці між скітами і скитами, алазонами і алязонами (на мапі написано скити, алязони), а в написанні географічних назв треба давати один — прийнятий варіант, отже не **Никополь, Симферополь**, а **Никопіль, Симферо-**

піль (стор. 21), так само слід писати здоров'я, а не здоровля (стор. 33).

Не личить і в такому грамотному шкільному виданні аж так упадати в ніби патріотичну крайність і писати поспіль **в Україну, в Україні**. Так ніби не було й немає поширенішої, освяченої віковою традицією форми **на Україну, на Україні**. Нав'язування "патріотичної" форми, як єдиної, — це таки свавілля, неуправлене препарування живого організму нашої мови відруховими примхами емігрантів.

Хоч суто мовних огріхів у текстах цієї читанки небагато, а ті, що вкралися, не дуже прикрі, але вказати на наявність їх потрібно: щоб і їх не було в другому виданні книжки. А щоб ясніше було, що маємо на увазі, — ось кілька прикладів із помічених мовних хиб, переважно стилістичних.

Написано: **"Найбільшою присягою було присягнути ім'ям цього божества"** (стор. 25). В одному реченні не повинно бути таких повторів — **присягою, присягнути**. В іншому місці: **"Коли Скітія потерпіла остаточну поразку?"** (Стор. 29). Краще сказати: **Коли Скітія зазнала остаточної поразки?** Або ось таке коструbate речення: **"Ще тисячу років перед народженням Христа вони займали землі**

між Балтійським та Чорним морями" (стор. 71). А можна було сказати так: **Ще за тисячу років до Христа вони посідали простори між Балтійським і Чорним морями**.

Кілька слів з приводу слова до вчителів та батьків, поданого в кінці книжки. Тут укладач більше спиняється на історії цієї читанки, а менше говорить про те, як мають учителі та учні користуватися нею. Однієї поради — записувати в окремих зошитах всі нові слова та робити пояснення до них українською мовою — малувато як для такої зовсім нової і цінної читанки. Педагогіка вчить, що вчитель повинен принаймні в десять разів більше за своїх учнів знати все із свого предмету, отже в десять разів більше знати й за тих учнів, які засвоють увесь матеріал даного підручника. Тому найпершою порадою для вчителів мало б бути: добре знати не тільки те, що сказано в цьому підручнику (скажімо, на історичні теми), а й якомога глибше простудіювати матеріал кожної теми за додатковими джерелами. Лише в такому разі слово вчителя може бути авторитетним, а виклад його цікавим, повнокровним. В учителя завжди має бути наготові додатковий матеріал, щоб він був у стані задовольнити цікавість допитливіших учнів. Бо горе тому вчителю, знання якого обмежені лише сказаним у підручнику для дітей! Не завадило б подати в слові до вчителів і кілька суто методичних порад — конкретних і ділових, щоб не було так, як у читанках М. Дейко сказано — суцільна демагогія (Напр.: "Приділяймо максимальну увагу роботі над збільшенням активного словесного скарбу наших дітей (сік!). Бо слово — це ключ до мови").

Щоб цей підручник був ще кращий, радимо видавцеві постачати чергове (друге) видання відповідними ілюстраціями — і до історичних тем, і до інших текстів. Не слід бо забувати, що добра картина всім учням помагає увіяти й запам'ятати події і факти, а самий вербальний виклад може бути гостатнім тільки для здібніших і найстаранніших дітей. Боятись додаткових видатків не треба, бо ціна цієї читанки аж надто скромна.

Дмитро КИСЛИЦЯ

ВСТУПАЙТЕ В ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО РОБІТНИЧОГО СОЮЗУ

ПЕРЕДОВОЇ БРАТНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
УКРАЇНЦІВ США Й КАНАДИ!

Бути членом Українського Робітничого Союзу,
це значить:

- Мати забезпечену полісу на життя,
- Мати право на допомогу при каліцтві чи хворобі,
- Можливість користати із стипендійного фонду для студентів високих шкіл,
- Можливість вашим дітям користати з дитячих таборів і курсів українознавства,
- Бути співвласником тижневика "Народня Воля" та англомовного місячника "Форум",
- Користатись з відпочинкової оселі УРСюзу "Верховина",

За повнішими інформаціями звертайтеся письмово або телефоном до місцевих секретарів і організаторів УРСюзу чи до його головного організатора на Канаду Анатолія Білоцерківського на адресу:

490 Oka St. — LaSalle, Quebec, Canada
Tel.: (514) 366-1775

або до Головної Канцелярії УРСюзу:
440 Wyoming Ave., Scranton, Pa., U.S.A.
Tel.: (717) 342-0937

НЕКРОЛОГИ

† ПРОТОІЄРЕЙ ЕМАНУІЛ ГОРГІЦА

19 квітня 1969 р. в Торонті на 76 році життя помер о. прот. Емануїл Горгіца.

Покійний народився 2 січня 1893 року в с. Міткові коло Чернівців на Буковині. Закінчив гімназію і богословський факультет у Чернівцях. В 1919 році одружився з Ганною Лисюк із с. Звиняче Чернівецького повіту. У грудні 1919 р. висвячений у дякони і в грудні ж 1919 р. — у священники.

До вибуху Другої світової війни був настоятелем у парафії Хрещатик на Буковині, а з 1940 року аж по 1953 рік був священником-місіонарем у таборах українців у Німеччині. В 1953 році прибув до Канади і включився в число духовенства Української Православної Церкви в Канаді, виконуючи священні обов'язки у Форт-Вілліамі, пізніше в різних містах Манітоби, а потім (1958-1963 pp.) був на-

стоятелем громади св. Архистратига Михаїла у Вінніпезі. З 1963 р. був призначений запасним священником у Торонті.

Бувши у Вінніпезі, викладав кілька років на богословському факультеті колегії св. Андрія.

У 1962 році Блаженніший митрополит Іларіон нагородив його хрестом з оздобами.

Протоієрей Емануїл був людиною послідовною у діях, дуже принциповою. Він ніколи не дбав про кар'єру, а цікавився дотриманням засад українського православ'я.

Покійний був нашим давнім і добрим читачем. Завжди стежив за українським культурним і політичним життям.

Осиротив дружину Ганну та двох синів з родинами: Бориса та Богдана (настоятель парафії св. Андрія на Зах. Торонті).

Похоронні відправи відбулись у церкві св. Андрія на Зах. Торонті 20 квітня, а закінчились 22 квітня. Очолював похорон Високопреосвященний архієпископ Михаїл. У похоронах взяли участь усі православні священники Торонта і чимало з навколишніх міст.

Вічна Йому Пам'ять!

† СТЕПАН ВОЛИНЕЦЬ

10 квітня 1969 р. у Вінніпезі, Канада, в лікарні Ст. Боніфас на розрив серця помер визначний політично-громадський діяч і журналіст Степан Волинець.

Степан Волинець народився 22 січня 1895 року у Львові. У Львові ж закінчив університет. У роках Великої Української Революції брав участь в армії — був в УССтрільцях, а пізніше в армії УНРеспубліки. В 1927-1930 рр. був послом до Польського Союму у Варшаві. Пізніше був одним із визначних діячів західно-української організації Фронт Національної Єдності і співредактором його органів "Батьківщина" та "Українські Вісті".

Під час Другої світової війни був директором інституту народної освіти у Львові та членом Військової Управи дивізії "Галичина".

На еміграції в Німеччині працював як педагог. Брав активну участь в реорганізації Державного Центру УНР в екзилі. Переїхавши до Канади, осів у Вінніпезі й очолював Товариство Сприяння УНРаді. Від 1957 року був співредактором вінніпезького тижневика "Український Голос".

Осиротив дружину й сина, який тепер працює вчителем середньої школи.

Похорон відбувся 15 квітня ц. р. з католицької катедри св. Володимира та Ольги.

Вічна Йому Пам'ять!

† РОМАН СМАЛЬ-СТОЦЬКИЙ

У неділю 27 квітня 1969 р. у Вашингтоні, США, на 77-му році життя помер проф. д-р Роман Смаль-Стоцький.

Народився 8 січня 1893 року у Чернівцях. Батьки його — відомий український філолог Степан Смаль-Стоцький та Емілія із родини Заревичів. Се-

редню освіту здобув у Чернівцях, а вищу в університетах Відня, Ляйпціга та Мюнхену (у Мюнхенському університеті досягнув звання доктора).

Здобувши високу освіту, працював у ділянці філології, одночасно розгорнув широку громадсько-політичну роботу. Був членом Союзу Визволення України у Відні, працював серед українських полонених у таборах, брав участь в організації Сірої й Синьої дивізій. В 1918-1919 рр. був дипломатичним представником уряду Західно-української Нар. Республіки в Берліні. Після приєднання ЗУНР до УНР був радником посольства УНР у Німеччині.

У 1923 р. Р. Смаль-Стоцький став надзвичайним, а пізніше звичайним професором Українського Вільного Університету в Празі. У 1924-1925 рр. читав лекції в каледжах Лондонського та Кембріджського університетів в Англії. З Лондону переїхав до Варшави і до 1939 р. викладав у Варшавському університеті. Після переїзду до США став професором Маркетського університету, США.

Покійний був президентом Гол. Ради Наукових товариств ім. Шевченка, головою НТШ у США, організатором двох світових конгресів української вільної науки, членом Політичної Ради УККА, головою комітету по будові пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні тощо.

У своєму науковому доріжку Покійний залишив понад 150 наукових праць та розвідок.

Похорон бл. пам'яті проф. Романа Смаль-Стоцького відбувся в середу 30 квітня ц. р. у Філадельфії на католицькому українському цвинтарі у Філадельфії, США.

Вічна Йому пам'ять!

КОНЦЕРТ КУЛЬТУРНОГО СПІВАКА

30 березня ц. р. в невеликій, але дуже присмій концертній залі Бікфордської технічної школи в Торонті відбувся концерт соліста Канадської Національної Опери Йосипа Гошуляка. Концерт відбувся без великого розголосу, розрахований не на прибутки, а на мистецтво.

Йосип Гошуляк — один з культурніших провідних артистів Канадської опери. Він виконав твори Верді, Ветховена, Чайковського. У третій частині проспівав твори на тексти Шевченка: "Реве та стогне" М. Лисенка, "Давно те минуло" А. Кос-Анатольського та "Чернець" М. Вериківського.

Після перерви знову проспівав кілька творів Верді та Росіні, а на закінчення концерту — українські твори: "Ой, і не стелися, хрещатий барвінку" М. Лисенка, "Я не скінчу тебе, моя убога пісне" С. Жданова, "Як давно" Гр. Китастого, "Ой, по рірі, по горі" В. Уманця, "І по той бік гора" М. Дремлюти.

Йосип Гошуляк має приємного тембру бас. Його голос не вражає ані силою, ані діапазоном — Й. Гошуляк полонить слухача культурною співу, здається, вродженою, але й дуже удосконаленим відчуттям ідеї твору і здібністю інтерпретувати. Його спів шляхетно-стриманий, культурний.

Акомпаньовва на концерті відомий канадський акомпаньатор Лев Баркін, супровід якого був справді на рівні співу.

Публіки було небагато — 100-150 осіб. Та для такого концерту це було цілком досить — це ж Канада, де мистецтво тільки останніми десятиліттями почало розвиватися. Ще не так давно Канада не мала ані опери, ані балету. Хочеться пригадати, що в цьому році в О'Кіф Центрі виступав грецький театр, який ставив старі грецькі драми. Здавалося б, що тільки тому, що це театр із Греції, що він ставив грецьку класику, від якої бере початок уся драматургія світу, зала мала б бути повнісінька. На місці здивування на одній з вистав цього театру я побачив мало більше публіки, ніж на концерті Йосипа Гошуляка. А з українців я там стрів лише пару редакторів... Не маючи навіть уяви про старовинну грецьку драму, важко буде зрозуміти й постановки Леся Курбаса, про якого ми так багато декламуємо.

Концерт Й. Гошуляка був справді культурною подією в українському житті Торонта.

ПРИКЛАД ДЛЯ ВСІХ МОЛОДЕЧИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

У пластовій сторінці щоденника "Америка" (Філадельфія, США, 11 березня 1969 р.) надруковано цікавий матеріал, який передруковуємо нижче.

Звертаємо увагу, що досі так про українську мову говорив лише Блаженніший митрополит Іларіон. Тепер гозорять уже й католицькі владика. Честь їм за це і слава! І наш низький уклін.

Але важливіше ще, що пластове керівництво підхопило ці золоті слова і намагається реалізувати заклик владик. Це справді чудовий приклад для всіх інших молодечих українських організацій на чужині.

Нижче подаємо текст за щоденником "Америка".

Ред.

"РІДНА МОВА — БОЖИЙ НАКАЗ"

— слова ВПреоув. Митрополита Кир Максима Германюка —

це клич пластової праці на 1969 рік, проголошений крайовою команданткою пластунок

(О. Л.ий) — Наводимо за "Пластовим Шляхом", ч. 3-4, 1968, уривки із статей двох наших церковних авторитетів про вагу рідної української мови.

Митрополит Української Католицької Церкви в Канаді, Кир Максим Германюк пише: "...Рідна мова — Божий наказ! Мова це душа кожного народу, а душа — це сам Бог у кожній людині. Творець світу дав нам українську душу, себто українську мову. Ми не маємо права не повинуватися волі Бога, не виконувати його законів. Ми не маємо права міняти ту душу. Ми маємо право послугуватися всіма мовами, але не маємо права забувати, нехтувати, соромитися, не знати своєї рідної української мови, бо така воля, такий наказ Бога. Хто відрікається своєї мови, той відрікається себе самого, своїх батьків і свого народу..."

А митрополит Української Православної Церкви в Канаді, Кир Іларіон Огієнко пише:

"...Рятуймо нашу еміграцію від мовного винарод-

нення... Вагу та значення рідної мови в розвитку нації треба глибше розуміти. А власне цього зрозуміння є замало серед американської еміграції.

"Мова — це душа народу. Чисю мовою говориш, того й душу носиш. З мовою міцно пов'язана рідна культура, вікова рідна традиція, ціле рідне життя. Хто не говорить українською мовою, той душі українській не має... Хто рідну мову забуває, той стає чужинцем для своєї Нації... Доведіть усім, що не пошанівок рідної мови — то гріх проти Духа Святого, а такий гріх нікому не проститься в цій житті, ані в житті майбутнім. Хто не міцний у рідній мові, той не твердий у батьківській вірі!..."

Отож крайова командантка при КПС пл. сен. Христина Навроцька, покликаючись на ті знаменні думки наших церковних авторитетів і виконуючи рекомендацію Першої Сесії Пластового Конгресу Другого, затверджену Зборами КУПО 1-го січня 1967 р., і резолюції Виховної Секції СКВУ — проголосила обіжником ч. 1/69 з лютого ц. р. **клич пластової праці на 1969 р. — "Рідна мова — Божий наказ!"**

В обіжнику для кошових, зв'язкових, осередкових та курінних УСП-ок подані детальні інструкції як провадити працю під цим кличем.

Пластунки і пластуни!

Переводьте цей клич у життя, у дійсність.

Слушно ж бо, голова Виховного Сектора КПС, пл. сен. О. Кузьмович поставила тезу на нараді станичних у Нью-Йорку, Н. Й., в січні ц. р.:

"Хто не знає української мови в слові й письмі, не може бути пластуном!"

А ми від редакції "Скоб"-а доповнимо далі цю думку:

"А пластун який знає українську мову в слові й письмі, але її не вживає і не говорить нею — не є українським пластуном!"

ОДУМІВСЬКИЙ ХОР З МОНТРЕАЛЮ В ТОРОНТІ

Власне, не лише в Торонті а й у Сан Кетеренс і в Лондоні, Онтаріо, бо в суботу 17 травня ц. р. хор виступив у Торонті (зала Гарборд Каліджіет Інститут), а в неділю удень у Сан Кетеринс, а ввечері у Лондоні. Хор використав довгий кінець тижня (державне свято в понеділок) і виїхав з виступами у головніших містах Онтаріо, де філії ОДУМу влаштували йому концерти.

Хор "Молода Україна", разом з танцювальною групою, має в своєму складі 115 осіб. Переважно молодь, хоч є кілька осіб старших, а кілька й дітей віком від 12 літ. Мистецький керівник колективу — Іван Козачок, керівник танцювальної групи — Р. Романюк, конференсь-гуморист — І. Передерій, арміністратор — В. Сойко.

Не всі, звичайно, хористи виїхали в концертну подорож, але було їх яких 100 осіб, включно з танцюристами й трьома акордеоністами. На еміграційні умови це порядна кількість. Це дуже гарне свідоцтво І. Козачкові — він добрий організатор і зумів з нічого створити такий великий хор. Основне ядро в ньому з одумівців, але є молоді хористи і з інших юнацьких організацій (наприклад, із СУМКу), а є й такі, що до ніякої організації не

належать. Іван Козачок зумів їх усіх зацікавити українською піснею, псіх їх пригрів своїм ласкавим ставленням.

Івана Семеновича Козачка я знаю давно, ще з Австрії. Був він тоді середньої кваліфікації церковний диригент. Приїхавши в Канаду, він удосконалював свої знання в Монреалі, набуваючи практики в хорі церкви св. Покрови. Пізніш zorganizував одумівський хор "Молода Україна". Об'єднавши його з таким же одумівським хором у Торонті (диригентка Валентина Родак) успішно виступав кілька разів на Світовій виставці в Монреалі (1967 р.). Тепер значно поширив свій хор і успішно виступає не тільки в Монреалі, а і в більших містах Онтаріо.

Я спостерігав його на пробах зведеного хору в Торонті в 1967 р. Хористи його люблять і абсолютно йому підпорядковуються. Він же, хоч і тримає дисципліну, ніколи не ставиться з висока ані до хористів, ані до своїх молодших колег-диригентів.

Другою властивістю І. Козачка як диригента є бажання оновити репертуар, осучаснити його. Він не боїться наслідувати, наприклад, хор ім. Верьовки, увів у свій репертуар багато нових пісень, які осучаснюють і збагачують український мелос. Давні наші композитори і музичні етнографи обмежувались здебільшого трьома українськими країнами: Київщиною, Поділлям і Полтавщиною. Уважний слухач, а не лише висококваліфікований музикознавець, майже безпомилково міг сказати відки та чи та пісня походить. На їх мелодіях композитори будували здебільшого свої твори. Та останніми десятиліттями репертуар хорів збагатився творами з інших країн України: Волинь, Галичина (досі ми думали, що в Галичині зовсім нема народної пісні — є лише стрілецькі пісні і все), Буковина, Закарпаття і навіть Лемківщина.

Коли в 1967 р. в Монреалі я вперше почув у виконанні хору ім. Г. Верьовки "Цвіте терен", то я не тільки оторопів і майже онімів, але поруч з цим сказав: "Наша нація живе, її сила безмежна". Наші горе-критики часто запевняють громадянство, що росіяни навмисне випускають у світ наші хори включно з народною музикою. Але вони ніби не знають того, що як тільки мелодика вичерпається, то це означатиме спад національної музики взагалі, бо появляться ні на чому не обґрунтовані "інтернаціональні" "модерні" "дзеньки-бреньки", що ми чуємо тут повсякденно.

У програмі концерту хору "Молода Україна" під керівництвом І. Козачка я нарахував 9 творів, що їх виконував хор ім. Верьовки, себто більшість програми концерту. Серед них і такі абсолютні новинки, як "Ой, чий то кінь стоїть" (А. Авдієвський записав її десь на глибокому волинському Поліссі) і "Цвіте терен" (А. Авдієвський записав її в Новоград-Волинському районі Житомирської області). Інший диригент побоювся б це робити, щоб його не бвинуватили в копіюванні, але Козачок цього не злякався — він шукав тільки доброї і свіжої пісні. Він навіть привітав слухачів хлібом і сіллю, який винесли три дівчини на гарних рушниках. Бо з чого ж брати приклад, де ж повчитися, як не від хору, який буквально переміг світ, бо успіхи хору ім. Верьовки в Європі, зокрема в таких країнах, як Німеччина, Франція й Бельгія, а

також у кількох азійських країнах, говорять, що хор ім. Верьовки справжнє "співоче чудо".

Коли говорити про виконання, то треба відзначити, що хор Козачка на цьому концерті дуже довго "розспівувався" — майже до кінця першого відділу він звучав занадто стримано, ніби з острахом. Можливо, хористи були стомлені їздою з Монреалю до Торонта, можливо, страх перед невідомою публікою. Аж у кінці ("Ой, у вишневому садочку" та "Чорна я сі, чорна") хор перейшов на відкриті голоси і звучав повно й соковито. Як Козачок зумів "відкрити" голоси молоді, яка тут народилася, то хіба один Бог знає. У всякому разі це його здобуток.

Найкраще виконано "Ой, ти, місяцю" ("Ой, ти, місяцю, а я зіронька ясна, ой, ти, парубок, а я дівонька красна"). До речі, це чи не найкраща пісня, яка була в програмі концерту. Це зовсім невідомий твір на еміграції. Ноти її здобуто від хору ім. Верьовки, хоч у концертах у Канаді хор ім. Верьовки її не виконував. Як звичайно буває, публіка її не прийняла ентузіастично, але це не твір, а справжня перлина. Хор же в ній виявив себе найкраще.

Мені здається, що цілий ряд творів проспівано заповільно. Велике сповільнення було у виконанні "Ой, вийду я на вулицю" М. Леонтовича і у "Ой, чий то кінь стоїть" і навіть у виконанні чудового твору Д. Циганкова "Понад Прутом моя Коломия". Звичайно, про дихання нічого й говорити — погане. Хоч хор і аматорський, та ще й молодечий, але над цим треба працювати.

Танцювальна група далека від досконалості, але, як на аматорів, танцювала добре, дивитись було приємно. Правда, на такий концерт танців було забагато.

Конферансьє, І. Передерій, розповідав анекдоти (частом навіть дуже дотепні) та гуморески. На жаль, ні в програмі, ні усно не названо авторів їх. Бракувало гумору (а то й сатири) на сучасні теми. Чи ви, поне Передерій, бува не боягуз?

Чоловіча частина хору значно слабша від жіночої. Серед молодих дівчат є кількоро з дуже сильними голосами.

Дикція хору добра, особливо як врахувати, що частина співаків майже не знає української мови і розмовляє "по-общепонятному". Це та молодь, яка не належить до ОДУМу. Я на такі хори дивлюсь, як на вихованчий засіб. Якщо треба було прийняти до хору молодь, яка не знає української мови, то треба прийняти — нічого не зробиш. Але ні в якому разі не можна приймати до хору такої молоді, яка української мови вперто НЕ хоче знати. Нащо вона там? Щоб асимілювати інших? А така асиміляція відбуватиметься обов'язково. Треба поставити відповідний термін і як це не допоможе, то краще зменшити хор із 115 на 70-80 осіб. Якщо молода людина не хоче знати своєї мови, то вона не потрібна ні в одумівському хорі, ні в українській православній церкві — нехай собі йде в якусь "общепонятну" секту і на тому кінець. Чим вони швидче від нас відійдуть зовсім, тим буде краще. У Канаді "сплавлюючий казан", як це досі практикувалось у США і практикується й тепер у СРСР (обом їм рано чи пізно це вилізе боком!), ніколи не був популярним. Канада вимагає, щоб мо-

лода людина знала не одну, а бодай дві-три мови. Багато молодих канадців вчать навіть китайську і африканські мови, то одумівський хор мусить спричинитись до того, щоб українська молодь Канади знала бодай дві мови — англійську чи французьку і українську. Інакше він буде шкідливий.

Програма видрукowana погано, з дуже численними помилками, чого одумівський хор теж дозволити не може.

По закінченні концерту інж. П. Родак подякував

хорові від філії ОДУМу в Торонті, а адміністратор хору В. Сойко передав, крім подяки всім торонтським одумівцям, Валентині та Петрові Родакам і Олександрові Хорченкові, особам, які найбільше напружувались над організацією концерту, великий фотозображення хору з підписами всіх хористів.

Концерт був приємний і корисний. Публіки була повна зала. Переважала молодь, хоч було чимало й старших людей, які (особливо в Торонті) до молоді ставляться винятково прихильно. П. ВОЛ.

Олена НЕСІНА

ЩЕ ПРО “БЛАГОСЛОВИ, МАТИ”

Чимало дискусій викликала книжка Докії Гуменної “Благослови, Мати” і хоч преса пише прихильні рецензії, в приватних розмовах інколи можна чути не доброзичливі, а часом і суворо засуджувальні відгуки.

Подібні реакції викликала книжка англійського вченого-зоолога Десмонда Морриса “The Naked Ape”. Автор книжки твердить, що людина — гола мавпа, природа якої ніколи не дозволить їй інтелектові розв’язати такі важливі проблеми як перенаселення, агресивні і територіальні почуття, втрата незалежності, перенапруження та інші. Доктор Моррис попереджує, що якщо інтелектуальні здобутки не будуть пристосовані до основних біологічних потреб поведінки людини, приглушені почуття прорвуть греблю обмежень і людство буде знесене з лиця землі.

Ці ідеї вченого викликали в деяких читачів відразу й гнів, але книжку читають, дискутують і рекомендують у журналах як best-reading.

Д. Гуменна не пропонує подібних сенсаційних ідей і не викликає таких глибоких емоцій збоку читача, але вона, як і вчений-зоолог, сміливо висловлює свої думки, наражаючись на критику читачів.

Для чого вони це роблять?

“Якщо ми хочемо вижити, ми мусимо уважно на себе глянути... і зрозуміти свої обмеження”, — відповідає доктор Моррис.

“Я хочу, щоб мій читач думав”, — пояснює Гуменна.

Одна з основних ідей книжки “Благослови, Мати” є центральна фігура жінки в первісному суспільстві доби оріньяку, приблизно 50-30 тисяч років тому, тобто, в останній фазі останнього льодовика.

На основі прикладів з археології, етнографії, мітології, фолкльору й мови Д. Гуменна твердить, що жінка в ті часи була могутньою і користувалась великим авторитетом в родовому суспільстві. Авторитет жінки, пояснює авторка, зумовлювався тими господарськими обставинами, які існували в часах ситого осілого життя та незчислених табунів мамутів, на яких полювали чоловіки. Здібність жінки приводити на світ нові істоти, а також її нагороджені знання у розпізнаванні всякого зілля, коріння та ягід, які вона вживала для їжі родини та лікування, робило її могутньою і вселяло віру в Матір-Господиню. Доказ того, що жінка була цен-

тральним образом доби, пише письменниця, є велика кількість жіночих скульптур, знайдених по всій Європі і Азії.

Гуменна не погоджується з авторитетами, які пояснюють усі фігури як фетиші, ляльки чи витвір еротичних смаків того часу і твердить, що “двадцятий вік хоче нав’язати палеолітикові наш спосіб мислення”. Авторка переноситься думкою в ті часи, намагаючись уявити собі відчуття оріньяковських мисливців коли вони втомлені, але щасливі, повертаються зі здобиччю додому, де на них чекають їхні матері.

“Добре і сильно, нівроку, заклинали матері, щоб дався мамут людям на поживу. Дякувати матерям ось ледве тягнемо багату здобич...”

Авторка твердить, що жінка була символом родової єдності, від неї залежав добробут, звідси культ матері, що в дальшому розвитку перетворив її в богиню.

Однак після того, як мамут зник, продовжує Гуменна, а місце його, як об’єкт ловів заступив дикий кінь, північний олень і бізон, громада перейшла до кочового життя в погоні за звіром малого розміру. Старі традиції почали мінятися, жіноча праця перетворилась в допоміжну. Крім того, мисливці більше не вірили в магічну здібність жінки щодо народження дітей. Жінка все більше й більше почала підкорятись чоловікові. Поволі зароджувався новий суспільний лад — патріархат. В Україні ці події відбувались пізніше, бо осіле життя продовжувалось довше, ніж у західній Європі і Азії, мамут жив довше і був об’єктом основних уловів.

Чи те, що жінка вела господарство, опікувалась дітьми й діти рахувались по материнній лінії, показує могутність жінки? Чи велика кількість знайдених жіночих скульптур доказує твердження Д. Гуменної, що жінка була центральною фігурою тієї доби?

Професор антропології Чиказького університету Ф. К. Гозелл, який приймав участь у розкопках в Іспанії та Африці, вивчав музейні колекції й матеріали, розкопки по всій Європі й Середньому Сході, у своїй книжці “The Early Man” характеризує становище жінки в період пізнього палеоліту (частина якого є доба оріньяку) набагато обережніше ніж Д. Гуменна:

“Жінки не цілком залежали від чоловіків, щоб вижити, бо збирання фруктів, коренів і ягід було важливим сезонним заняттям, яким займалися жінки”, — пише доктор Гозелл.

І далі: “...осілий спосіб життя. Домашню працю виконували жінки, а тому, очевидно, жінки були

важливі в плануванні, вживанні та переховуванні на зиму їжі".

Автор пише, що ці причини робили жінку досить важливою, що, можливо, стимулювало зацікавленість у таємниці народження дитини, а також повага до неї. Це, на думку автора, виявляється у великій кількості знайдених жіночих фігур. Але невідомо, пише доктор Говелл, чи ці фігури були просто домашні амулети щастя, чи маленькі богині, чи щось зовсім інше.

"Вони шепчуть нам про пізні палеолітичне життя, але вони нам про себе нічого не кажуть", — приходить до висновку автор.

Деякі американські вчені й педагоги вважають, що становище жінки в ті часи було тяжке, бо вона не мала вибору і була силою обставин прикута до господарства й дітей.

Однак, як доктор Самерсон у своїй книжці "Good digging, the Story of Archeology" каже: "Треба пам'ятати, що були такі примітивні суспільства, у яких ролі жінки й чоловіка були до деякої міри зворотні".

Гордон Купер у своїй книжці "Dead Cities and Forgotten tribes" описує одне північно-африканське плем'я туарегів, у якому жінка не залежна, і дає раду чоловікові в усіх важливих справах. Коли французький службовець скликав чоловіків для обговорення важливих питань, жіноча депутація заявила протест на тій основі, що "тут, у пустелі, — це жінка, що видає накази, а чоловіки підкоряються. Це наш старий закон".

Отже, зверхність жінки існувала і існує тепер у деяких примітивних суспільствах, але, на думку деяких дослідників, це не розповсюджувалось на загальний родовий уклад Європи та Азії.

Доктор Д. Моррис в "Naked Ape" пише, що жінка мусіла була залишатись вдома, бо діти ду-

же поволі ростуть, а тому мисливство стало виключно чоловічою професією, в результаті чого виникали проблеми, зв'язані з тим, як охороняти жінок від інших чоловіків, тоді коли їх не було вдома.

Згідно з цією теорією про могутність жінки не може бути ніякої мови.

З другого боку, чільний дослідник палеоліту П. П. Єфименко в своїй книжці "Первісне суспільство" різко розходиться поглядами з своїми західними колегами. Він їх називає обмеженими, примітивними, не науковими, що, на жаль, знижує наукову вартість його тверджень.

Майже всі етапи розвитку доісторичної людини П. Єфименко інтерпретує інакше, ніж західні науковці, а знайдені фігури жіночих скульптур, за його теорією, репрезентують ідеї зв'язані з становищем жінки в той час, коли материнське право, матріархат, являлось основною рисою такого суспільного укладу.

"Проблема, яка нас цікавить, пояснюється повністю, якщо для тлумачення всіх цих відображень підходити з точки зору характеристики первісного суспільства, яку подав Енгельс". Пише П. Єфименко.

Отже хто має рацію?

Чи не найліпшу відповідь дає сама Д. Гуменна в своїй книжці "Благослови, Мати":

"Всякий заглядач у минуле на свій лад бачить минувшину — залежно від матеріалів, що Бог поспішав (бо всіх ще жодна людина не могла охопити) та від своєї власної візії".

Бож справді, наука про походження, розвиток і суспільні відносини людини ще в такому стані, що ще не має ні однієї повно опрацьованої теорії, яка б підпиралась фактами в усіх її деталях.

Єдине, що можна з певністю сказати на користь західних науковців, це те, що вони висловлюють свої власні думки вільно в той час як радянські науковці закуті в догми Маркса—Енгельса—Леніна—Сталіна.

Наука далеко пішла вперед за останні 50-70 років, а академік Єфименко все ще підпирає кожну свою думку Енгельсом, який ніяк не мав можливості скористатись досягненнями сучасної науки.

Варто було б продискутувати інші теми, зачеплені Д. Гуменною в її книжці. Але такі цікаві питання, як походження індоєвропейських мов і Україна, як центр, походження і розвиток Трипільської культури, а також вплив культу матері на суспільні відносини в пізніших часах неоліту, походження спірально-меандрового стилю мальованої кераміки та інші, які обговорює Д. Гуменна заберуть багато місця, а тому, може, іншим разом.

Кінчаючи, варто підкреслити, що вартість книжки "Благослови, Мати" не можна розглядати з точки зору позитивного чи негативного вкладу в науку. Отже, аргументи деяких критиків, що письменниця "береться не за свою справу, краще писала б романи" показує, що критики не зрозуміли ні справжньої вартості книжки, ні мети, з якою письменниця писала її.

Докля Гуменна не претендує на фахівця археології чи етнографії, вона читає, думає і примушує читача своєї книжки думати разом з нею, стиму-

ХОЧЕТЕ КУПИТИ АБО ПРОДАТИ

ГОТЕЛЬ,
ФАРМУ,
ДІМ,

ПІДПРИЄМСТВО,

то звертайтеся з повним довір'ям

до

УКРАЇНСЬКОЇ ФІРМИ

W. WALTER HRYNYK

REAL ESTATE BROCKER

726 QUEEN ST. W., TORONTO 3, ONTARIO

ТЕЛЕФОНИ:

Контора: 363-5316 і 363-5317

Мешкання: 364-3846

лює до дискусій, допомагає виявити прогалини в освіті читача, викликає бажання до глибшого вивчення життя наших прапрапредків, а також стимулює до розвитку наукового підходу до розв'язки проблем.

Нема ніякого сумніву, що "Благослови, Мати" заслуговує бути на нашому українському "бестселлер" списку.

ЮВІЛЕЙНИЙ ПОЛТАВСЬКИЙ ВЕЧІР

Вже кілька років ми інформуємо читачів про так звані "Полтавські вечори". Відбуваються вони кожного року в травні.

Зібралось п'ять літ тому кілька полтавців й вирішили зробити собі вечір полтавчан. Такий вечір, на якому збиралися б земляки-полтавчани та інші добрі люди і добре розважились. На вечорі мали б бути українські одяги в людей, люди мали б переважно танцювати українські танці, у буфеті мали б бути українські страви.

Ідея, як бачите, дуже гарна. Коли до цього ще додати, що прибутки з вечора мали б піти на українські організації, зокрема на ОДУМ, то ця ідея набирає ще більшої краси.

10 травня ц. р. відбувся (в залі ім. Тараса Шевченка в Етобіко) черговий такий вечір, п'ятий, тому його зробили ювілейним. Його трошки поширили: улаштували вечерю і програму. Звичайно, це зайняло трохи часу, але коло 9-ої години було все скінчено і люди собі танцювали, розмовляли, випивали.

В офіційній програмі, яку відкрив голова комітету І. Данильченко було слово о. Т. Міненка (полтавчанин же!), виступ відомої співачки-полтавчанки Софії Сахно, яка проспівала дві пісні, а потім ще й дуєт із М. Собчуком. Акомпанювала їй проф. Г. Голинська. Виступив також жіночий ансамбль хорів "Молода Україна" під керівництвом Валентини Родак, який проспівав теж дві пісні. З гуморескою виступив редактор радіогодини "Пісня України" Юрій Поченюк. А в кінці програми — танцюальний ансамбль ОДУМу "Веснянка" під керівництвом М. Балдецького. До речі, цей ансамбль за останній час зробив великий поступ і можна сподіватися, що з цієї групи щось таки буде. Заповідач-гуморист — І. Передерій, який спеціально приїхав з Монреалю.

Пізніше обрано королеву вечора. Щастя припало цього року молодій дівчині-одумівці Ліді Чеме-

рис. Це гарна дівчина, активно працює в ОДУМі, гарно розмовляє й читає українською мовою, співає в одумівському хорі й танцює у "Веснянці".

Майже кожного року на полтавських вечорах є хтось з України. Так було й цього разу — була пара людей з України (приїхали в гості до рідні). Їх дуже тепло й гарно привітали оплесками, всі гості проспівали їм "Довгії літа". Це був дуже зворушливий момент єднання еміграції з народом. Просто приємно на це все дивитись.

Вечір був дуже культурний. Не було п'яних, не було хуліганських виступів. Публіка в гарній і культурній атмосфері розважалась до першої години ночі. На цьому вечорі було дуже багато молоді. Були й старші. Це був справді гарний родинний вечір. Учасників — понад 350 осіб.

Одне погано — мала зала. Квитків можна було продати принаймні вдвічі більше. Пора вже комітетові подбати про більшу залу. Про це треба дбати дуже вчасно, бо заль бракує. Крім того, варто б подумати чи не зробити протягом року дватри вечори. Скажемо, полтавську маслянку, полтавський новий рік і т. д. Чи навіть полтавський осінній вечір. Люди на ці вечори охоче йдуть, бо на них нема неприємностей. То чому б не дати їм зустрітись й повеселитись і не зібрати трохи грошей на підтримку потрібних і корисних організацій?

ЧИТАЧІ ПИШУТЬ

Дорогий наш Петре Кузьмовичу!

...Читаємо "Нові Дні" з насолодою й бажаємо Вам міцного козацького здоров'я, побільше ювілеїв й багато-пребагато передплатників, а в додаток до цих побажань — оцей дружній жарт з приводу одного числа "Нових Днів".

Загуло, заювілеїло,
Чадочаром розтривожило —
Люд читацький насторожило.
А редактор розпаношився
І надміру розшперешився,
Аж з того плетива та дива
Чаплі в носі закрутило.
Та обсмоктавши небилицю,
Вона ковтнула ще й Кислицю.

Сварити за цей жарт будете тоді, як незабаром, може, й побачимось. На запрошення Вашого "Козуба" мав би їхати до Торонта з якоюсь доповіддю. Та це може бути лише в травні, як упораюсь з іншими обов'язками. Це й напишу "Козубові". Як то тяжко борюкатись на два фронти, якби Ви знали!

Шлю давній борг за книжки, а решта — лепта на "Нові Дні".

Ну, бувайте здорові ще й ще раз! Привіт від Вашої землячки-волинячки, хоч вона й досі зве Вас "неконсеквентним" за те, що Ви одного разу не зволили покуштувати її борщу, якого не зуміє зварили навіть пані Ніксони, а не то що пані Тру-дониха.

Ваш

Олекса Повстенко, Вашингтон, США.

За вірша, дорогий Олексію Івановичу, сварити не буду: Ваше діло писати, а моє друкувати. А "прошпетитесь", то Вас люди насварять...

Я не голова "Козуба", а лише смиренний член

УКРАЇНСЬКА КРАМНИЦЯ МЕБЛІВ

і хатнього устаткування

**ALPHA FURNITURE CO.
LTD.**

1042 BLOOR ST. WEST, TORONTO, ONTARIO

Телефони: 531-5133 і 531-5882

Великий вибір меблів до спалень, їдалень, кухонь, віталень, а також килими, лампи, столики.

Великий вибір електричного устаткування.

Спеціальність: "Зеніт" і RCA-Victor. Холодильні "Вестінгауз" та інші.

управи. Та скільки в мене сили вистачить, то я буду проти того, щоб Ви приїздили до нас у травні. Розумні люди в травні не йдуть на доповіді, а йдуть на рибу і на зелену травичку одпасатися. Відомо, що в Канаді не 4 пори року, а лише дві: зима й місяць липень... То вже коли сонечко блисне, то люди намагаються скористати з нього. То краще було б Вам приїхати до нас у жовтні, бо негарно, щоб на доповіді О. Повстенка було лише два-три десятки не дуже то розумних людей... Це, звичайно, моя думка, одного з рядових членів управи. Може я й помиляюсь, хоч навряд...

Знаєте, Олексію Івановичу, хоч Ви й старший, кращий, порядніший, розумніший і взагалі сто разів "іший" за мене, але не вірю, щоб ото моя найкраща в світі землячка Настя Матвіївна ще й досі мала зуб на мене за те, що я не "знищожив" її найкращого в світі борщу. Поперше це було кілька років тому. Тоді у Філядельфії відзначали 15-ліття "Нових Днів", а тепер ось уже 20-ліття на порозі! Час, як бачите самі, дуже давній і в порядної жінки злоба так довго не тримається. Тим більше, що вона знає, що я тоді у Філядельфії був три доби. Їхати ж з Філядельфії до Вашингтону на борщ було таки далеченько і я на таку розкіш дозволити собі не міг, хоч приїхати хотів так, що аж пищав...

Та я з Настею Матвіївною помирюся. От приїду колись, сядемо з Вами й вип'ємо "по єдиній", потім ще і ще "по єдиній" і так аж поки не поїмо всіх борщів і всяких додатків до них. Тоді ми з своєю землячкою-волинячкою обміркуємо статут нового політичного всеукраїнсько-соборного товариства, яке назовемо: "Товариство Найкращих, Найприємніших, Найправильніших, Найсоборніших, Найвсеукраїнськиших Волиняків-Майже-Поліщуків".

Є ж у нас усіякі товариства бережан, лемків, бойків, гуцулів, волиняків (ми хоч з Вашою дружиною й найправильніші волиняки, але нас туди не приймають, бо ми живого Пилсудського увічі не бачили). Навіть полтавці організувались і раз у року роблять "Полтавський вечір", де замість гатдогів і вівсяної каші масово поїдають полтавські галушки, то чого ж ми з Настею Матвіївною маємо бути не зорганізованою сірою масою? Якщо вона побоїться, що наше славне майбутнє товариство матиме забагато ворогів, то заспокойте її — я з ними якось раду сам дам, вона на першу лінію фронту не піде, а працюватиме на оборону в глибокому тилу. За фахом...

А як знайдемо в документах, що в її славному Олевську років 700-800 тому уже була школа, то ми ушкваримо всеукраїнський і всесоборний ювілей отак років на п'ять-шість. Напхаємо всі газети статтями про "Вплив Олевської школи на соборність", "Нові документи про Олевську школу свідчать про скору загибель окупантів України", "Ювілей Олевської школи й нові плями на сонці, які матимуть благодійний вплив на кількість опадів на півдні України" і т. д. Словом, ми затьмимо не тільки ювілей Бережанської й Перемиської гімназій, а навіть ювілей Львівської суперакадемічної гімназії...

Ми Вам, дорогий Олексію Івановичу, доведемо,

НОВІ ДНІ, травень, 1969

що Ваша дружина має всі дані на геніяльність. Напевно знайдемо документи, що її пра-пра-пращур був першим учителем у тій школі. Та не загинайте кирпичи й не подумайте, що я вже нічого не вартий. А чи Ви знаєте, що я походжу з Новоград-Волинська, який колись звався Звягель (від славного князя Возвягла) і тільки російська цариця-сучка Катерина II перейменувала його на Новоград-Волинськ, бо ще вона розпочала будувати єдиний "совєтський народ"?

Звичайно, полтавські галушники хваляться, що в їх столиці народились Іван Котляревський і Симон Петлюра. А от запитайте, чи хоч один з них був у хаті, у якій вони народились? Жоден! А от у моєму Звяглі народилась Леся Українка і я в тій хаті бував не раз. То хіба цього мало, щоб бути хоч півгеніяльним? Будьте ласкаві про мене погано не думати.

Щодо пані Ніксони, як Ви зволили висловитись, то маєте рацію, бо хто зможе зрівнятись з моєю найкращою, найправильнішою землячкою-волинячкою?.. Така ще не народилась... А от щодо Трудонихи, то Ви, дорогий Олексію Івановичу, виявили абсолютну політичну неписьменність — наш прем'єр, Високодостойний П'єр Трудо, ще не одружений і ми ніякої Трудонихи, на жаль, не маємо. Можливо, саме тому ліберальний уряд Канади взяв такий гострий курс проти друкованого слова: оце з 1 квітня вдруге піднято поштові оплати. Видавці одержали листа від міністра пошти, що 1 жовтня 1969 р. оплата пошти піднесеться ще раз, а 1 квітня 1970 р. — ще раз. Уся надія на Бога. Та ще на читачів трошки. Підняв я був передплату на 50 центів, то з неї вже залишився тільки мінус... Хочби вже швидше появилася якась Трудониха, то хоч було б кому поскаржитись...

То дай же Вам, Боже, здоров'я доброго, а віку довгого! А мені з Настею Матвіївною швидше перестати бути сірою неорганізованою масою і закласти всепереможне і всесоборне "Товариство Найкращих, Найприємніших, Найправильніших, Найсоборніших, Найвсеукраїнськиших Волиняків-Майже-Поліщуків". А "Новим Дням" — витримати підвищені оплати пошти! Досі ще ніхто не спромігся "Нових Днів" перемогти, а міністер пошти покласти їх на обидві лопатки може!

П. Вол.

Вельмишановний Пане Волиняк!

Шлю 40.00 дол. з чого відрахуйте річну передплату, а решта до Вашої розпорядимости.

З пошаною

Ваш Ярослав Мигайчук, Клівленд, США.

Спасибі, дорогий докторе. Ви отак капаєте, капаєте і накапали вже порядну суму на допомогу "Новим Дням" — 102.00 дол. Це вже аж забагато. Ви, мабуть, не рахуєте.

Буду вже Вашим вічним боржником! Хочби приїхали на рибу якось. Тільки, щоб не попали так, як минулого року — під сніг...

П. Вол.

ДО ЧИТАЧІВ "НОВИХ ДНІВ"

Від редакції. Автор цього листа домагається, щоб він був видрукуваний без підпису й коментарів... Не дуже це демократично, але роблю й це — хай

я буду менший! Де моє не пропадало, Хіба ж це вперше?

П. Вол.

У зв'язку з оприлюдненням у "Нових Днях", ч. 230, за березень цього року, статті "Дещо про літературні впливи і один ювілей" "довголітній співробітник" цього журналу Василь Чапленко просив подати читачам до відому, що:

1. Під його прізвищем і його заголовком хибно вміщено й "супровідну" редакційну статтю;

2. його, Чапленкова, стаття редакції "Нових Днів" була потрібна (всупереч заяві, що не потрібна), потрібна, хоч би для того, щоб сказати "славному ювілятові", що "він і не плюнув" убик редакції, не кажучи вже про сподівану вдячність та формальну подяку, і це видно із слів редактора, що він уже "обійдеться без Шереха навіть сто літ",

3. редакція доганно (неетично) скористувалась у суперечці з ним, Чапленком би то, його писаними не для публікації листами ("церковники", "жиди", "жалі" тощо);

4. він, Чапленко, не тільки ніколи не заперечував очевидного факту, що "Нові Дні" створив не хто як їх редактор і видавець в одній особі, а ще й дякував йому за це не раз;

5. не пригадуючи, яка то була "чудова стаття" (мовляв Шерех) якогось Н., з приводу якої він, Чапленко, нібито наговорив "цілу купу докорів", назвав редактора "партачем", що "легковажно ставиться до своїх обов'язків" — він, проте, хотів би заявити, що цього ніколи не казав, ба й слів таких, як "партач", ніколи не вживав;

6. він, Чапленко ж таки, вперше з цієї "супровідної" статті довідався, що в той час, як Шерех-Шевельов був "одним із творців "Нових Днів", він (Чапленко) намагався "руйнувати" "довголітню працю" редактора, "накидаючи" йому стільки різноманітних текстів, що від них доводилось відпрохуватись: "Змилуйтесь, не накидайте мені" etc. (так його, Чапленка, за всі 50 років письменницької діяльності ніхто досі не зневажав і не ображав);

7. насправді він, Чапленко, надсилав до редакції "Нових Днів" свої писання з допискою: "Якщо Вам не вподобається, то поверніть, будь ласка" (але редакція так не цінила його праці, що здебільшого "губила" машинописи);

8. він, Чапленко, не міг на початку "придивлятися до "Нових Днів" з думкою: "А чи не буде він занадто реакційний?", бо цей журнал саме спочатку не був "реакційний", і в ньому він (Чапленко) частенько міг друкувати таке, що його ні в одному іншому еміграційному журналі видрукувати не можна було (напр., "Поезія як крикливо", уривок із "Про природу речей" Лукреція Кара тощо);

9. "реакційним" журнал "Нові Дні" став останніми роками, коли його редакція, озираючись на виразне поправління й дедалі більшу клерикалізацію нашого суспільства, стала на шлях "самоцензури", скерованої, головним чином, проти поступових ідей;

10. редактор "Нових Днів", безперечно, "має право" не тільки "підозрівати, що він щось у літературі розуміє", а й бути добрим літературним критиком (бо має відповідну філологічну освіту), але...

11. сатиричні твори не можна писати, пристосо-

вуючись до "смаку" вихованок інститутів шляхетних дівиць, і навіть сам "славний ювілянт" свого часу виправдував у творчості Т. Осьмачки такий "реалізм", який Чапленкові й не снився;

12. твір "Його величність Шлунок" редакція забракнула не через те, що в ньому трохи є такого "реалізму", а через те, що автор уклав в уста одного персонажа відомі слова І. Вишенського про єпископів-"куроїдів", "периноспалів" etc. (про це написано в листі редакції до автора), з цієї ж причини відкинула цей твір і редакційна колегія молодечого журналу "Молода Україна";

13. українські письменники у вільному світі повинні писати не тільки розвагові твори, підробляючи під "смак" отих, згаданих вище "шляхетних дівиць", та критикувати тільки більшовицьку дійсність, — вони повинні писати й проблемні твори, без яких справжня література не можлива, а також критикувати й хибні нашого еміграційного суспільства;

14. "Його величність Шлунок" — проблемний твір ("сатирична пантоміма"), як це можна зрозуміти із цього заголовка, а також із наведених у статті "Дещо про літературні впливи і один ювілей" висловлювань його героя, і з цього виходить, що це не тільки не "зайвий" (як пише редакція "Нових Днів"), а ще й потрібний твір;

15. а втім, про його, цього твору, літературну вартість будуть судити читачі, бо він незабаром має вийти з друку;

16. він, Чапленко, хотів би подати до відому читачів, що редакція "Нових Днів", відкидаючи його писання, керувалась переважно такими православними "церковними" міркуваннями, як і в випадку з цією "сатиричною пантомімою", і відкинула ще оповідання "Пращур", яке пізніше було надруковане навіть у католицькому журналі "Київ";

17. не можна не відзначити того, що редакція "Нових Днів", ставлячись отак суворо до його, Василя Чапленка, творчості, у той же час вибачливо ставиться до недозволеного в науковій практиці "цитовання", наявного в Шерехових писаннях, мовляв, "це публіцистичний твір і цитати з літературних творів приведені в ньому лише як ілюстративний матеріал", хоч у Шереха ніяких цитат з мого тексту і з тексту М. Коцюбинського немає, а є тільки довільне перекручення "своїми словами",

18. якщо редакція "Нових Днів" не добачає vlastивого взагалі Шерехові сарказму в його глузуванні з Чапленкової теорії збагаченого реалізму (мовляв, "новина" п'ятдесятирічної давності!), то це не значить, що там його немає (Г. Костюк наслідував Шереха, коли так, "п'ятдесятирічною давністю", хотів знецінити Фотієві Мелешкові драматичні твори);

19. Шерех-Шевельов, — безперечно, помітна постать у слов'янському мовознавстві, і він, Чапленко, ніколи його з цього мовознавства не "викреслював", але його заслуги (як і заслуги кожного науковця) слід оцінювати не на підставі ювілейних дитирамбів, написаних у "Нових Днях", та таких же похвал від деяких молодих славистів, що горнуть до нього як до вчителя, а на підставі фактичних критичних розглядів його праць збоку і наших (зокрема про нього писав у такому дусі і він,

Чапленко), і чужих мовознавців, і хоч яка велика розміром його, Шерехова, праця — "A Prehistory of Slavic", Heidelberg, 1964, але вона завалюється, як будинок, збудований на піску, в світлі його, Чапленкового, відкриття — субстратності адигейських мов та виробленого в процесі цієї дослідної роботи комплексного методу етимологізації;

20. про Шерехову "толерантність" може знати найкраще той, з ким Шерехові тісно не тільки "під сонцем" (як пише редакція "Нових Днів"), а й в українській критиці ("сварку" розпочав Шерех після того, як він, Чапленко, написав критику на Шерехову критику — "Над Україною дзвони гудуть"), в першому виданні "Енциклопедії українознавства", в УВАН, у "Нових Днях", — тобто найкраще знає він, Чапленко;

21. та й сам Шерех-Шевельов не вважає себе дуже "толерантним", бо навіть на своєму ювілейному святі в Нью-Йорку, де були згадані й критичні про нього голоси, він заявив на адресу критиків, що хай, мовляв, "не забувають, що в нього ще є зуби" (див. допис про це свято Л. Дражевської в "Свободі");

22. Шерех, отак "посварившись", і уживає своїх "зубів" супроти нього, Чапленка б то, "викреслюючи" його при всякій нагоді;

23. редакція "Нових Днів" перекручує дійсність, коли пише, що він, Чапленко, безпідставно нарікає на "викреслювання", на те, що вирискався чолов'яга, який, скориставшись його, Чапленковими, статтями як приводом для анписання своєї статті про український гімн і навіть згадавши ті статті, не назвав автора їх;

24. його, Чапленкові, "придирки" (по-українському "причіпки") — це законна самооборона активного учасника українського літературного процесу на протязі 50-річного періоду, законна відсіч тим, хто намагається "викреслити" його з цього процесу;

25. у надрукованому тексті статті "Дещо про літературні впливи і один ювілей", там, де наведено ювілейні "похвали", сталася плутанина з дужками, — тож читачам краще прочитати ці "похвали" в ч. 227 "Нових Днів" (за грудень 1968 р.).

Оце таке просив переказати читачам "Нових Днів" "ображений співробітник" Василь Чапленко.

Прошу читачів вибачити, що друкую нижче листа від президента (ректора) Манітобського університету англійською мовою. Можна б його перекласти, але може бути таке, що нас хтось може обвинуватити в неправильному перекладі.

Мене трохи дивує, що відкритий лист поета О. Гай-Головка до проф. Я. Рудницького наробив стільки галасу. Живемо у демократичній країні і кожен може висловитись вільно, кожен може критикувати всіх, кого він хоче. Я не запевняю, що О. Гай-Головка мав стовідсоткову рацію, але важко сказати, щоб він тієї рації не мав взагалі.

У "Нових Днях" читачі й співробітники мають волю висловитись завжди. Найбільше в нашому журналі критиковано мене, редактора й видавця його. І ніхто не був ображений ані покривджений від того.

Радо даємо можливість висловитись ректорові

НОВІ ДНІ, травень, 1969

Манітобського університету в цій справі. Проф. д-р Я. Рудницький може бути певним, що редактор "Нових Днів" не має наміру робити йому кривду, але той же редактор не має права відбирати можливість своїм співробітникам і читачам висловитись про все і всіх так, як вони хочуть і вміють.

П. Вол.

THE UNIVERSITY OF MANITOBA
Winnipeg, Canada

April 28, 1969.

The Editor,
Novi Dni,
Toronto, Ontario.

Dear Mr. Editor:

In your issue in late 1968, an Open Letter signed by Mr. O. Hay-Holowko launched insulting and totally unfounded attacks on a member of the Slavics staff of this University. The President of the Carpathia Credit Union has already flatly denied the allegations made against his Society. I repudiate as being wholly untrue the writer's account of incidents invented by himself alone to explain why his books were rejected for publication by the Centennial Selection Committee.

Professor J. B. Rudnycky was not a member of this Committee, was not consulted by it at any time, did not even know who were its members and learned of Mr. Hay-Holowko's submissions only when his letter was published in Novi Dni.

As Chairman of the Canada Ethnica Editorial Committee he had no connection with the Centennial Selection Committee. This latter Committee appointed Canada Ethnica as its agent for the press work required to publish the books it had already accepted in its own competition. It did so on the ground that Canada Ethnica is a commercial enter-

ПЕРША УКРАЇНСЬКА ОПАЛОВА ФІРМА

FUTURE FUEL OIL LTD. & SERVICE STATION

945 BLOOR ST. WEST TORONTO, ONT.

24-ГОДИННА СОЛІДНА І СКОРА ОБСЛУГА

Чищення і направка форнесів безплатна.

Скористайте з доброї нагоди і замовляйте

ОЛИВУ В НАС.

Наші телефони:

Телефон бюро: LE 6-3551

Уночі: RO 2-9494

prise operated by the Canadian Ethnic Press Federation for the express purpose of publishing volumes dealing with Canadian ethnic cultures. The account given by Mr. Hay-Holowko is constructed of sheer fantasy. It is obviously the product of disappointment, not of knowledge of the facts.

The Open Letter concludes with a series of jibes at the stylistic correctness and scholarly competence of Professor Rudnyckij's own writings. So far from being careless with language or ignorant of scholarly standards, he is the author of a distinguished philological dictionary of Ukrainian and of many books published in many countries where scholarship is properly appraised. His dictionary and his other writings have been assessed by professional critics of international stature. Their experience and linguistic judgment will surely take precedence over the wailings of a disappointed author, whose writings were rejected by the Centennial Committee.

Yours sincerely,

Hugh H. Saunderson — President
The University of Manitoba.

HNS/EMc.

CC-Dean A. L. Dulmage

Professor C. M. Jones

Professor J. B. Rudnyckij

Високоповажаний Пане Волиняк!

Шлю Вам двадцять дол. і адреси чотирьох нових передплатників. Вишліть їм усім з квітня.

З повагою

Т. Мороз, Судбури, Канада.

Сердечне спасибі, дорогий пане Морозе! Як отак піде й далі, то чого доброго Ваші Судбури переженуть Вінніпег...

П. Вол.

В ДРУГУ РІЧНИЦЮ СМЕРТИ

ПАМ'ЯТІ ДРУЖИНИ

(дітям — матері)

ОЛЕКСАНДРИ МАРІОНІВНИ МЕЛЬНИЧЕНКО

з роду Дученко.

Із селянського Ти роду,
Чесного, простого,
Без високої освіти —
Та без слова злого.

Сорок і чотири роки
Разом ми прожили,
Радості, а більш турботи,
Ми удвох ділили.

Всю свою любов і щирість
Ти дітям наділяла.
У крові і в молоці
Ти їм передавала.

Всіх своїх десять онуків
Ти дуже любила.
Софієчку було згадаєш —
Завжди веселіла.

Спи спокійно, діти добрі
Тебе не забудуть
І щороку у день смерті
На могилі будуть.

Поклоняться, помоляться
За Твої всі ласки.
І квіточки у головах
Посадять для згадки.

Ти життя дала їм всім,
І жити навчила.
Не забудуть Тебе зроду
Ті, що породила.

А мені залишилось
Недовго чекати,
Тоді я прийду до Тебе
До спільної хати.

А поки той час прийде,
Буду навіщати,
І з Тобою на могилі
Любо розмовляти.

О, Леле, наша Леле,
Українська мати!
Прародительку народу
Не можна забувати!

Олекса Мельниченко

ПРЕСА Й РАДІО ПРО ЮВІЛЕЙ КАПЕЛІ

В усіх українських часописах (частково і в англійських та франкомовних теж) відзначено ювілейні подорожі капелі по США та Канаді. Нижче подаємо відгук української радіогодини "Пісня України", репортаж її редактора Юрія Поченюка, як один з таких відгуків преси й радіо.

"Низенький Вам поклон, дорогий наш Батьку Григорію Трохимовичу, і Вам улюблені бандуристи" — такими словами розпочав свій привіт, від імені Торонтського ансамблю молодих бандуристів ім. Гната Хоткевича, під керівництвом Валентини Родак, студент Торонтського університету, нащадок кубанських козаків — Віктор Духнай, вручаючи квіти від ОДУМу, хору "Молода Україна" та ансамблю нашим дорогим кобзарям на руки їх керівника композитора Григорія Китастого.

А майже 2500 осіб у залі Мессей Гол в Торонті, гриміли оплесками щирої подяки їм, нашим орлам сизим.

Далі квіти і зворушливе слово від секретаря торонтського хору "Прометей" — Богдана Тарновецького, від мистецьких ансамблів СУМу.

Знову квіти від дівочого хору "Веснівка". Дві гарненькі пластунки вручають квіти для капелі,

JOSEPH J. RAJCA FURS

921 College Street

Tel.: LE 4-5545

(at Dovercourt)

КУШНІРСЬКА РОБІТНЯ

Хутра на замовлення з різного роду шкірок.

● ПЕРЕРІВКИ.

● НАПРАВИ

● ПОВНА ГАРАНТІЯ.

від пластової станиці Торонта, закінчуючи свою подяку, та вітаючи капелю з її 50-річним ювілеєм — пластовим "Скоб"!

Керівник капелі, Гр. Китастих, вручає почесну грамоту Ювілейного Комітету одумівському хоро-ві й ансамблеві бандуристів ім. Гната Хоткевича за їх участь у ювілейному концерті в Детройті. Грамоту перебирає керівник хору й ансамблю Ва-лентина Родак.

Я обсервую капелян і бачу, як у Дмитра Чернен-ка, Володимира Поліщука, Петра Пахольюка сльози щастя й радості котяться по їх стомлених від по-дорожі, обличчях. І мені теж щось тисне в горлі і хочеш, чи не хочеш, а крапля цієї радості теж злітає додолу.

Сльози радості — це найбільше щастя, бо ось вона... наша Україна. Бо ось це... слово, дума... яка ніколи не вмере, не загине.

В ту хвилину вам, дорогі наші, аплодувала не тільки торонтська українська громада, в ту хви-лину з нами разом вас вітали і вам аплодували українці у всьому вільному світі, в ту хвилину вас, наших кобзарів, вітала з вашим золотим ювілеєм і вся Україна, і її волелюбний та побожний укра-їнський нарід.

5446 концертів, біля чотирьох мільйонів слухачів,

10 альбомів довгограйних плит... Виступи в парля-ментах США, Канади, 12 добродійних концертів, участь в громадських імпрезах.

Хто може забути участь наших кобзарів на від-критті пам'ятника нашому генію, ім'я якого з чес-тю носить капеля — Тарасові Шевченкові у Вашинг-тоні?

Золоті ключі від міст Менчестер, Монреаль, Ба-фало, Манчестер і Лондон (Англія), Ембрідж, Нью-арк, і тепер, під час цієї ювілейної подорожі, ка-пелю нагороджено грамотою м. Вінніпегу, цього "серця" Канади, її керівника Григорія Китастого — почесним громадянином цього міста.

Мейор, англійського походження м. Форт Вілліам, нагородив нашу капелю спеціальною грамотою, яку по сьогодні мали лише королева та лорди, а це вперше записано в цю книгу і ім'я капелі бан-дуристів ім. Тараса Шевченка.

Цей же мейор в захопленні сказав: "На другий раз, де б капеля не виступала з концертом, я при-їду або прилечу на її концерт".

І, нарешті, найвища нагорода — іменем Україн-ської народньої республіки, її президент в екзилі, на внесення Головної Ради Хреста Симона Петлю-ри нагородив капелю за заслуги в праці на добро українського народу — Хрестом Симона Петлюри.

13-го березня ц. р. художникові Василю Ци-бульському, який живе в Австралії, біля Мельбор-ну, минуло 65 років. В. Цибульський видатний ми-стець, портретист, автор багатьох майстерних ма-лярських полотен, знаний ще з рідних земель, зок-рема з Харкова, де він закінчив вищу освіту. В

Австралії наш ювілат влаштовував уже не одну ви-ставку своїх талановитих праць.

На світлині ательє В. Цибульського, де бачимо за працею учнів його малярської школи. На зад-ньому плані в кутку сам маестро Василь Цибуль-ський.

"З кобзою за волю України" — говориться в ювілейній програмці цього історичного видання, і далі: "...Вона в повній силі й розвіті стоїть на сторожі визвольної справи, а з нею сотки молодих кобзарів..."

Я мав щастя вперше слухати виступ нашої капелі весною 1944 р. в м. Відні. Їх тоді було 14.

Не думалося й не гадалося, що мені припаде таке велике щастя, бути одним із тисячі тисяч учасників святкування 50-річного ювілею, нашої дорожньої капелі в складі 45 осіб.

Щастя вам Боже, дорогі наші кобзарі, нехай Всемогучий Творець дасть вам, любий наш батьку, Григорію Трохимовичу, ще багато сили і здоров'я, для добра і цілі, якій ви присвятили все своє життя! Україна золотими буквами записала вас і всіх ваших побратимів в свою історію.

Можна лише повторити слова Віктора Духная — цього наймолодшого вашого вихованця-кобзаря:

"Немає слів, щоб передати нашу вдячність всім вам, ми лише з гордістю повторюємо слова нашого Тараса Шевченка:

"Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине".

Спасибі вам!

Юр. Поченюк

УВАГА!

УВАГА!

ЗМІНА АДРЕСИ "НОВИХ ДНІВ"

Власне, не зміна адреси, а зони — замість 4 — 174. Адреса тепер виглядає так:

NOVI DNI

187 Yarmouth Rd. — Toronto 174, Ontario, Canada

ОДНА З ДУЖЕ ПОВАЖНИХ НАШИХ ФІРМ

Після великої хвилі української еміграції до Канади по другій світовій війні, українці дали себе відчутти в різних ділянках канадського життя: в культурі, економіці, політиці. Ми досить часто інформуємо громадянство про наші здобутки в ділянці культури й політики, але часто оминаємо економіку, яка за певних умов могла б стати важливою точкою для нашого наступу в ділянках культури й політики. В економіці ми маємо чималі досягнення, але ніхто цим не цікавиться, ніхто не має обліку і т. д. Головне, що ніхто й не пробує скерувати розвиток економіки, яка є переважно в приватних руках, на користь нашої культури й політики.

В цьому числі ми хочемо познайомити наших читачів з однією поважною українською фірмою — "Фючер Фюел".

Фірма створена новоприбулими українцями в 1957 р. Основниками її були: Дмитро Литвин, Микола Гетьманчук, Андрій Сидір і Йосип Коханів-

ський, які дружньо співпрацюють у спілці, яка сьогодні zatrudнює 20 осіб, з яких 18 українців і двоє англіїців.

Фірма "Фючер Фюел" доставляє нафту для опалення хат і підприємств, має бензинову станцію й гараж для ремонту авт. Друге десятиріччя існування спілка розпочала поширенням свого підприємства, збільшення персоналу тощо. Дирекція не виявляє злого капіталу, але можемо запевнити читачів, що він невпинно зростає. А поруч з ним зростають і видатки на підтримку української преси, радіо, культурних і церковних установ тощо. "Фючер Фюел" видає на цю ціль понад 5.000 доларів річно. Можна сподіватися, що з дальшим розвитком ці пожертви зростуть.

На нашому фоті (зліва): Д. Джансон, М. Гетьманчук, О. Коханівський, Д. Литвин, М. Собчак, Я. Охпиш, І. Каганець, А. Сидір — дирекція і частина співпрацівників фірми.

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

для всіх клас українських шкіл на еміграції:

1. Л. Деполович

Б У К В А Р

Десяте видання

Ціна: у Канаді і США — \$1.50.
в Англії — 11 шіл., в Австралії — \$1.50.

2. Петро Волиняк

Б А Р В І Н О К

Читанка для 2-ої класи

П'яте видання

Ціна: у Канаді і США — \$1.25.
в Англії — 11 шіл., в Австралії — \$1.25

3. Петро Волиняк

К И Ї В

Читанка для 3-ої класи

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — \$1.50,
в Англії — 11 шіл. в Австралії — \$1.40.

4. Петро Волиняк

Л А Н И

Читанка для 4-ої класи

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — \$1.50,
в Англії — 11 шіл., в Австралії — \$1.40

5. Петро Волиняк

З А П О Р І Ж Ж Я

Читанка для 5-ої класи

у цій книжці багато історичних оповідань

Ціна: у Канаді і США — \$1.80,
в Англії — 11 шіл., в Австралії — \$1.60.

6. Петро Волиняк

Д Н І П Р О

Видання друге

Підручник з історії української літератури
і хрестоматія.

Єдиний на еміграції підручник такого типу.

Книжка ілюстрована.

Ціна: у Канаді і США — \$2.00,
в Англії — 15 шіл., в Австралії — \$1.80.

7. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

(Фонетика й морфологія)

Видання п'яте

Підручник пристосований до українських
еміграційних шкіл (багато прикладів і завдань).

Сьогодні — це єдиний підручник
з української мови на еміграції.

Ціна: у Канаді і США — \$1.70,
в Англії — 12 шіл., в Австралії — \$1.60.

8. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

(синтаксис)

Друге видання.

Ціна: у Канаді і США — \$1.70,
в Англії — 12 шіл., в Австралії — \$1.60.

9. Петро Волиняк

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Друге видання.

У книжці багато ілюстрацій, карт тощо.

Ціна: у Канаді і США — \$2.00,
в Англії — 18 шіл., в Австралії — \$1.80.

Замовляти в "Нових Днях". Школам і книгарням
та церковним громадам — знижка.

ВИЙШОВ З ДРУКУ
НОВИЙ РОМАН

"Г Р А Н Ї"

З ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ
У К Р А Ї Н И

Цей роман, передрукований з київського видання, розпо-
відає в художній формі про сучасне становище в Україні, про жит-
тя, працю і проблеми представників різних прошарків суспільства.
Дія відбувається у Львові й навколишніх прикарпатських селах.

Книжка видається без жодних скорочень чи змін.

Роман "Грань", видавництво "Молода Україна", 212 сторінок,
обкладинка роботи мистця Петра Магденка, можна набути за три
долари в книгарнях, або безпосередньо в адміністрації:

MOLODA UKRAINA

Willowdale, Ontario, Canada

P. O. Box 416

УКРАЇНСЬКА КНИГА

ЧЕРВНЕВИЙ ВИПРОДАЖ ЛЛЯНИХ СКАТЕРТЕЙ (ОБРУСІВ)

ЗАОЩАДЬТЕ 35%

на скатертях, імпортованих з України, витканих з чистого
високоякісного лляного волокна.

Прикрасьте свій стіл лляною скатертю, для щоденного вжитку чи для спеціальних святкових обідів. Виберіть самі розмір і колір орнаменту. Всі скатерті з білого полотна, але з декоративними пасочками таких кольорів: блакитні, жовтогарячі, зелені з жовтим, жовтий з брунатним, брунатний. Номер 12129 витканий з мережкою. Інші без мережки.

Ми радо приймемо Ваше поштове замовлення. Якщо замовлення менше 10.00 дол., то додайте на поштову оплату 75 центів. Якщо замовлення від 10.00 дол. і вище, то пошту оплачуємо ми. Якщо замовлення з доставкою в провінції Онтаріо, то додайте 5% провінційного торговельного податку.

Подаємо розміри й ціни скатертей:

ч. 12129 — 60 x 60 цалів	\$2.95
ч. 12129 — 60 x 70 "	\$3.45
ч. 12129 — 60 x 80 "	\$3.95
ч. 12145 — 60 x 60 "	\$2.95
ч. 12145 — 60 x 70 "	\$3.45
ч. 12201 — 60 x 70 "	\$3.45

Замовлення й гроші слати на адресу:

UKRAINSKA KNYHA
962 Bloor St. W.
Toronto 173, Ont., Canada